

हिंदी-गुजराती-शिक्षा

[भाग १]

संगच्छन्वम् संवदन्वम् सद्यो मनांसि ज्ञातानाम्
(अति)

श्रीगुरु रामप्रसाद शर्मा

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૩૪૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ દિદી-ગુજરાતી શિક્ષા

વિષય નં ૩૫૨

हिंदी-गुजराती-शिक्षा ·

[भाग १]

कर्ता:—श्रीराम रामप्रसाद शर्मा

[बडोदा के मेलट्रेनिंग कॉलेज, फीमेल ट्रेनिंग कॉलेज,

बर्नाकुलर कॉलेज के भूतपूर्व हिंदीशिक्षक

तथा

‘सयाजीचरितामृत’ ‘पतितपावन’ ‘बालोद्यान-

पद्धति का गृहशिक्षण’ आदि पुस्तकों के लेखक]

प्रकाशक:—‘भगवदत्तबंधु मंडली’ बदायूँ.

पहली बार { संवत् १९७८ फाल्गुन } कीमत ०-१-०
{ सन् १९२२, केतुवरी }

पुस्तकें मिलने का पता:—

प्रबंधक 'भगवद्वत्तबधु मंडली' बदायूँ, सिटी

BUDAUN CITY

R K Ry

गुजरात वि. १८
२४६१५६
१९३४
गुजराती वि. १९३४
१९३४

[ALL RIGHTS RESERVED]

Printed by Mukundbhai Tridevamlal Patel at
Vijayprakash Press, Tukeshal—AHMEDABAD

22—2—22

विषयक्रम

स्वर, वधारे मळता, ने ओछा मळता स्वर	पृष्ठ १—३
स्वरना उच्चारण, 'ऋ, अनुस्वार, अर्ध अनुस्वार	२—४
व्यञ्जन, सात व्यञ्जनानी आकृति, ल	५—६
हिंदी, अंग्रेजी, फारसीना उच्चारणा नियम अ अने झ	७—८
हिंदीमा आठ अक्षरोना आकार स्वाभ्याय? (अभ्यासप्रश्न)	९—१०
मात्रा स्वरूप जोडणी, जाडाक्षर १, स्वा २ ह्रस्व दोर्घ	११—१४
पाठ १ (वस्तुनाम), पाठ २ (व्रण पुरुष)	१५—१६
पाठ ३ (धातुपाठ), पाठ ४—५ (वर्त	
विधान (नियम)	१६—१८
स्वा ३ पाठ, ६ ७ (अव्ययपाठ), विधान	१८—२१
स्वा० ८ पाठ ८ (स्या) पाठ ९—१०, ११ (वस्तुनाम)	२०—२८
स्वा० १० पाठ १२, १३, १४ (विभक्ति प्रत्यय) विधान	२४—३०
पाठ १५ (सवनाम), स्वाभ्याय ६ पाठ १० ११ भविष्यकाल	३१—३८
स्वा० ९ पाठ १८ १९ (धातुपाठ), पाठ २०, २१ (वस्तुनाम)	३९—४३
स्वा० ८ (भाषांतर) पाठ २२, २३ (भूतकाल)	४४—५१
पाठ २४ (सख्या) पाठ २५ (कृत) स्वा० ९ (भाषांतर)	५२—५४
पाठ २६ (विशेषण, विधान), पाठ २७ (विशेषण, अव्यय),	५५—५७
पाठ २८ (कृत), अशुद्ध प्रयोग पाठ २९ (विधि, अनुसृतमूल)	५७—५९
स्वा० १०, ११ १२ (भाषांतर) पाठ ३० (चरित्रधर्म)	६०—६६
पाठ ३१ (संयुक्तक्रिया कृत, वाक्यशैली), पाठ ३२ (सख्या),	६७—६८
पाठ ३३ (कृत वाक्यशैली), स्वा० १३ १४, १५ (भाषांतर)	६९—७४
स्वा० १६ (पुनरावृत्ति—प्रश्न) सरल पद्य	७५—७६
भारततनु, भारतलक्ष्मी भारत अरती (कविना) शुद्धिपत्र	७७—८०

સમ્મતિયાં

હિંદી ભાષા તેના ગુરુ સ્વરૂપમાં વગર ગુરુએ શીખવાને આગ્રહમાં આ સાફ પુસ્તક છે એમાં હિંદી ભાષાના ફેરફાર અસરોના ઉચ્ચાર જે ગુજરાતી કરતા ભિન્ન છે, તે પણ મુદ્દામાં છે, અને પછી માર્ગોપદેશ કાઢી પેટે—પણ આરભમાં વ્યાકરણની કડાકૂટમાં નાખ્યા વિના—કેમરા સહેલા અને હંદા વાક્યોથી આગલ કરી છોડે નિમિષ કે વાર્તાની પ્રવચ-રૂપ વાક્યગૃહી નવી રીખનારને આણી મડ્યા છે વ્યવહારમાં વપરાતા શબ્દોનો પ્રાચીન એમાં ઉપયોગ કર્યા છે એ પણ માફ કરુ છે ગુજરાતી-ભાષાશૈલીની વિનિભાસાનવી ત્યાં જૂની પડ છે, ત્યાં જામ અમનન અને ઉદાહરણ આપ્યા ૪ એક-૨ આ વતનનું આગુ ઉત્તમ પુસ્તક માન્ય જેવામાં આ પ્રથમ ૪ આપ છે અને તરી તેના ઉપાગોગમનમાં - ધન્યવાદ આપુ ૪ આગળ પુસ્તકને તે ત (પ્રાન્તિ-), ભાષાઓમાં રોય તે શીખનાર ખનડીમાં ૪ ગાગાઓમાં તા ૪ વાગ્ય કરીને ૪ ૪ મે હિંદોનો માગ પરિચય મળી ગયો

વડોદરા
તા ૨-૨-૨૦

}

છાટાસાલ નરભેન મ ભટ્ટ
('શ્યામ' ના માણ તરી)

તમારો પ્રયાગ તા થ વિનામાં છે ગુરુર મ'પુરોની માનુષ્યના રા' ભાષાને ગાજ મળતી આવે ૭ બન્ન ભાષાનું મામ્ય રીત દશાની શકાય એવી રીતે તમાર પુસ્તક તેવાર થયુ છે, તમાર છે પાઠમાળાને ધોરણ વાચનો શબ્દભરોગ વંદી તને વિનિની વાચ્યગચતા વિષ મારી અમજ તમાગ પુસ્તકથી મળી નોક તેમ છે જેમ ગુજરાતનો વતની એ તી મદદથી હિન્દી શાખી શંકે તેમ ઉત્તર-વિન્તાનનો વતની ગુજરાતી પણ શીખી શકે એમ હ માનુ છુ તમારી આપરીનો ઉપયોગ ગા'દીય અને અન્ય શાળાઓમાં થશે તો હિન્દીનો પ્રચાર મહેવાઈથી થઈ શકશે

વડોદરા
વચતપચમી ૨૦ ૧૯૭૮

}

નન્દનાથ દીક્ષિત
(એન્થ્રોપોલોજી ઈન્સ્ટિટ્યુટ—વડોદરા)

પણિડત શ્રીરામ શર્માએ હિંદી-ગુજરાતી-શિક્ષા એ નામનું નાનકડું ઉમદા પુસ્તક લખ્યું છે જે મમયે રાષ્ટ્રીય શાળાઓમાં હિંદીની શિક્ષા ફરજિયાત કરવામાં આવી તે મમયે આ પુસ્તક વાંચી ઉપયોગી નીવડશે. પુસ્તકની રચના વાંચી સરલ અને નાનાં બાળકો પણ સમજી શકે એવી છે. ભાષાનું અને વ્યાકરણનું નાનું મહેલાઈથી થઈ શકે એવી ગોઠવણ કરેલી છે. રાષ્ટ્રીય શાળાઓની આગભિડ શ્રેણીઓમાં વાપરવા માટે આ પુસ્તક વાંચુ યોગ્ય છે.

માહા નુદર, ૫ ૧૯૭૮ } બેઠાલાલ ચીમનલાલ સ્વામીનારાયણ
અમદાવાદ } (ગણિતમંદિરના આચાર્ય-ગુજરાત વિદ્યાપીઠ)

આ શિક્ષા પુસ્તકની રચનામાં હિંદી અને ગુજરાતમાં હિંદી ભાષાનાં સામ્યતાનાં વાંચકોનાં ઉત્સાહપ્રવર્ધક છે. અને તથા તેને બાળકોનાં બદલાવનાં અવગત થયો છે. આનાં લખે મનુષ્યની શિક્ષા ઉપયોગી થાય તેમાં તરફથી આપડી પદ્ધતિ રચનાની છે. એમાં હિંદી નિર્માણનાં હોયનાં પ્રાંત વિદ્યાર્થીઓનાં રચે છે. એનો તાલ લઈ નંદે છે. આ પુસ્તક તરફથી આ આપડી આવી નંદે છે. યોગ્ય માણુમ યોગ્ય વાંચક આ આપડી લખવી છે. એમ હું માનું છું.

દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર

(માગમતી રાજાજીવન-રાષ્ટ્રીય વિદ્યામંદિરના આચાર્ય)

‘હિંદી ગુજરાતી શિક્ષા’ કે કુછ અર્શો કો પદકર મૈં હિંદી પ-રિણામ પર પહુંચા હૂં કિ પુસ્તક બી યોગ્યતાપૂર્વક લિખી ગઈ હૈં ઓર અત્યંત લાભદાયક સિદ્ધ હોગી । નિસ્સંદેહ હેસી પુસ્તક કી બડી આવશ્યકતા થી હિંદી જાનનેવાલે હિંદી ગુજરાતી બી સીખ સકતે હ । ગુજરાત મહાવિદ્યાલય કે પ્રથમ વર્ષ કે વિદ્યાર્થીઓ કો હિંદી સહાયતા મિલેગી ।

૧૬-૨-૨૨

અમદાવાદ

} બનારસીદાસ ચતુર્વેદી
(હિંદી અધ્યાપક ગુજરાત મહાવિદ્યાલય)

सुनिये !

हिंदी-बहुत फैली+ हुई होनेसे स्वभावसे-ही सहली है, उस पर भी नपुसक लिंग न होने के कारण एकतिहाई मिहनत कम हो जाती है, फिर इस भाग में हिंदी-गुजराती (सगी बहिनों) के नाते का मेल भी कुछ दिखलाया है, भाषा होती तो व्याकरण में पिरोई हुई ही है नौभो इस भाग में व्याकरण के ख्याल से पाठ नहीं लगाये बहुत लोग व्याकरण बिना जाने भी भाषा जानते होते हैं इस पुस्तक को ज्यादातर कुछ व्याकरण जानने वाले ही काम में लायेंगे, वे इसमें व्याकरण साफ ढूँढ लेंगे, जो व्याकरण से अभी दूर रहना चाहते हैं वे तरजुमे से सहज में भाषा सीख सकेंगे तौ भी व्याकरण के ढग के पाठों को दूसरे भाग में जगह दी है भाषा सीखनेका बढ़िया ढग तो वही है जिस से आदमी मातृभाषा सीखता है, उम सुयाग के हाथ न आने पर ऐसी किनारे अच्छा काम देती है यह भी कह दूँ कि हिंदी के वाचन (रीडिंग) के लिये अंग्रेजी की जिननी कोशिश में जरूरी नहीं समझता, गुजराती या मराठी चौथी पुस्तक पढ़ने वाला अंग्रेजी जितनी छ, मान वर्षों में बँच पाता है

+ हिंदुस्तानकी ३२ करोड आबादी में हिंदी बोलने वाले साठे तेरह करोड ह, इन में हिंदी समझ सकने वाले-पर बोल नसकनेवाले-मिला देने पर आधोआध-१६ करोड,-हिंदीवाले होते हैं बगला के पौनेपाँच करोड, मराठी के दो करोड गुजराती के लगभग सवाकरोड होते ह और अंग्रेजी के कितने ? तीन लाख

उतनी वह हिंदी तो छ, सात हफ्तों में ही ऐसी हालतों में इस भागमें हिंदी-गुजराती के आपस के संबध को ही असल मतलब माना है हाँ, पढ़ने पढ़ाने वाले शुद्धि का ख्याल रखते हुए थोड़े अमुक समय बेखटके बोलचाल का नियम जरूर रखे

पुस्तक पर पहले ही-शुद्धिपत्रक सहित शुरूसे आखिर तक-नजर डाल जाने से सुभीता रहेगा शिक्षक महाशयों की थोड़ी भी मदद विद्यार्थियों को काफी होगी विद्यार्थी किस तरह की भूलें किया करते हैं, इस बात पर जरा ध्यान देते रहना चाहिये इस ओर मेरा यह पहला ही कदम है यह हो सकता है कि कहीं पर कोई कमी रह गई हो, ऐसी हालत में जो विद्वज्जन सुधार की तरफ मेरा ध्यान खींचेंगे, मैं उनके अनुग्रह का पात्र होऊंगा

निवेदक
श्रीराम शर्मा

---

* 'को' का 'कु', 'सि' का 'से', 'म' का 'म', 'हैं' का 'है' व होने पावे संबध की वस्तु पुल्लिंग-एक-हो तो, 'का' (उसका), अनेक हा तो, 'के', स्त्रीलिंग एक-अनेक हो तो, 'की', होता है, यह स्पष्ट समझ लेव इसी तरह, एक हो तो, 'लड़का', अनेक हों तो, लड़कें, संबोधन एक हो तो लड़के !, अनेक हा तो लड़को !, आगे प्रत्यय आने पर एक हो तो, लड़केने, अनेक हों तो, लड़कोंने, इत्यादि खास ध्यान में रखना चाहिये ये नियम प्रायः गुजराती के से ही हैं

अथ

हिंदी-गुजराती-शिक्षा.

भाग १.

स्वर.

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ
अ	आ	ई	ई	उ	ऊ
क	ल	ए	ऐ	ओ	औ
क	०	ये	यै	यो	यौ

अं

अः

अ

अः

क्रमहीन स्वर.

क	ऐ	अ	ओ	औ	इ	ए
आ	ऊ	लृ	उ	अं	ई	अः

વધારે મળતા આવતા સ્વરૂપના સ્વર.

इ = ई, ई = ई, उ = ऊ, ॐ = ॐ,

ઓછા મળતા આવતા સ્વરૂપના સ્વર.

अ	आ	ए	ऐ
अ	आ	ऐ	औ
ओ	औ	अं	अः
औ	औ	अं	अः

સ્વરના ઉચ્ચારણ

સામાન્ય રીતે હિન્દી, ગુજરાતી અક્ષરો સરખી રીતે જ ઉચ્ચારાય છે. બંગાલીના જેવો મોટો ફેરફાર નથી

आ

અંગ્રેજીના કેટલાક શબ્દોના ઉચ્ચાર માટે 'આ' ઉપર અર્ધ ચંદ્રની નિશાની મૂકી આ અને 'ઓ' ના અધ્યવચ્ચનો ઉચ્ચાર ઠરાવેલો છે

જેમ — ઓગસ્ટ, ઑનરેબલ, ઑફિસ, કૉલેજ, હૉસ્પિટલ, શૉપ, ઑર્કેન, ડૉક્ટર, મૉડર્ન, મૉનીટર વગેરે કેટલાક અરબી, ફારસીના શબ્દોના ઉચ્ચાર માટે ‘અ, આ, એ’ ની નીચે બિંદુ લગાડે છે અને તેને કઠની નીચેથી ઉચ્ચારે છે જેમ — અરબ, આમ, આ-શક પેશા, એન વગેરે

ઋ

ઋ' નો ચરો ઉચ્ચાર હાલ તો સસ્કૃતજ્ઞોમા પણ થતો જોવામા આવતો નથી ઉત્તર હિંદુસ્તાનમા

$$ર + િ = રિ$$

અમ 'રિ' નો જે ઉચ્ચાર થાય તેવો જ ચરેચર 'ઋ' નો કર-વામા આવે છે ત્યા ઋષિ ને રિષિ' વોલે છે તેમજ ગુજરાત નથા દક્ષિણ પ્રદેશોમા

$$ર + = રુ$$

અમ 'રુ' નો જે ઉચ્ચાર થાય તેજ 'ઋ' નો કરે છે ત્યા 'ઋષિ ને રુષિ, ઋગ્વેદ' ને રુગ્વેદ' વોલે છે

“સ્વય રાજન્ત ઇતિ સ્વરાઃ” મહાભાષ્યકારના આ નિયમ પ્રમાણે હાલ 'ઋ' નો સ્વય પ્રકાશિત ઉચ્ચાર ન થતાં 'ર' વ્યંજનની મદદથી થાય છે *

---

* આવા છે કે સાક્ષરબર્ગે પુ સ્વયે નિર્ણય ઉપર જાણવા મનન કરશે

‘ઋ’ નો લઘુ પ્રયોગ હિંદીમાં છેલ્લે નથી.

‘ૠ’ હિંદીમાં પણ આવતો નથી

“ ” (અનુસ્વાર)

હિન્દીમાં અનુસ્વારનો ઉચ્ચાર ‘ન’ ના જેવો થાય છે જેમ —

હન્સ, અન્ડા

આમ લલ્લવાથી જેવો ઉચ્ચાર થશે જોઈપ તેવોજ

હંસ, અંડા

આમ લલ્લવાથી કરવામાં આવે છે

‘ँ’ (અર્ધ અનુસ્વાર)

કેટલાક શબ્દોમાં અનુસ્વારનો પૂરો ઉચ્ચાર ન થતા અર્ધા થાય છે તેવા ઉચ્ચાર માટે અનુસ્વાર નાથે અર્ધચંદ્ર જેવું ચિહ્ન નિશ્ચિત કર્યું છે § જેમ —

बाँस, ईँट ऊँट ऊँचा, साँड, आँख, आँच साँच साँप,
साँढ वगैरे

---

§ કવિત્વ માં નિયમનું પાલન નથી પણ લઘુ.

१ व्यञ्जन

क	ख	ग	घ	ङ
ख़	फ़	ग	ध	ख़
च	छ	ज	झ	ञ
थ	छ	फ़	ञ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
ट	ख़	ख़	ख़	णु
त	थ	द	ध	न
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म
प	ख़	फ़	फ़	भ

य	र	ल	व
य	र	ल	व
श	ष	स	
श	ष	स	ख़

व	ख	ज	क	झ	च	फ
ग	ङ	घ	छ	ज	ट	ध
ड	ढ	ण	त	भ	थ	न
		म	द	प		
र	व	श	ह	स	य	ष ल

ફક્ત નીચેના સાત વ્યક્તિઓની આકૃતિમાં અંતર છે

ॐ   अ   इ   ए   ओ   क्ख   व्

क,   ख,   च,   ज,   झ,   फ,   ब.

$$G = 9$$

‘ळ’ अक्षरानो प्रयोग हिंदीमा छेक थतो नथी, गुजरातीमा

‡ वधारे ध्यानयी जोतां एकदर गुजराती अक्षरेमां नागरी लिपिनु
ज वरुण देखाई आवे छे

વ્યંજનના ઉચ્ચારણ.

'ઠ નો સ્વર પડે છે ત્યાં ત્યાં હિંદીમાં કોઈ ઠેકાણે 'ડ' અને કોઈ ઠેકાણે 'લ' આવે છે, જેમ —

गोળ = ગુલ, કાળ = કાલ, માળા = માલા, વગેરે

ફારસી, અરબી અંગ્રેજી અને હિંદીના ત્રણ ઉચ્ચારો.

હિંદીમાં આવતા ફારસી અરબી અંગ્રેજી અને પાંચે હિંદી-નાજ કેટલાક શબ્દોના ત્રણ ઉચ્ચાર માટે નીચેના ત્રણ વ્યંજનોની નીચે બિંદુ લગાડે છે જેના ઉચ્ચારના દાખલા વાંચીત થતા જાણી આવે છે

ક   સ   ગ   જ   ડ   ઢ   ફ

અરબી અને ફારસીમાં	ક સ ગ જ ફ
અંગ્રેજીમાં	જ ફ
હિંદીમાં	ડ ઢ

ફારસી અને અરબી.

ક —મજાક, કબ્ર, માકૂલ વસ્તુ, કરીબ, કરબાન વગેરે

સ —સાક, સ્યાલ, સબર, સબ્દક, સ્વિલાફ, મસજીદ વગેરે

ગ —ગલત, દારોગા, ગતીમ, શિરાગ દવા, મુગલ, વગેરે

જ —જબાન, જમાના, જરૂરત ગુજરના અર્જી મર્જી, દરજી,

રોજ, વગેરે

ફ—તરફ, ફક્ત, લુપ્ત, તુહફા, સાફ માફ, નફા, વગેરે

અંગ્રજી.

બી—મોજ, રૂપીજ ઇજ હિજ, સાઈજ વગેરે.

ફ—ફિટ, ફેટ, લેફ્ટ લાઈફ સૉફ્ટ વગેરે

હિન્દી.

ઢ—લઢકી, લડી, છડી, ડડા, સ્વડા, દમડી ઘોડો, ઘડા ધડ
ગાડી, સાડી સડા, પડા ઘડી હાડ વગેરે

ઢ—બાઢ, ગઢ મઢી, ગઢેના, પઢના ચઢાઈ ગઢાઈ વગેરે

હિન્દીના ઉપલા 'ઢ, ઢ ના ઉદાહરણવાળા શબ્દો સાથે ચિન્દુ
વચરના શબ્દોને સરસાવતા ઉચ્ચારનો ફેર મ્હેજે જણાઈ આવે છે,

	હ		ઢ	
ઝેમ—	ઘોડા	અને	ઘડા	ચઢાઈ અને ઢોલ
	ઘડા	,,	ઘઢૂ	મઢી ઢેગ
	પડા		પડા	ગઢના ઢાલ
	લડા	,,	લઢૂ	બાઢ ઢઢેરો
	ઘડી	,,	ઘઢૂ વગેરે	ગઢ ઢેર વગેરે

ક + ષ = ક્ષ

‘ક્ષ’ અને જ્ઞ

જ + ઞ = જ્ઞ

૨ ઉપલા શબ્દો પૈકી ઘણાસરા ગુજરાતીમાં પણ તેજ અર્થ સાથે
વપરાય છે

‘ક’ અને ‘ષ’ ને જોડવાથી ‘ક્ષ’ થાય છે, માટે —

‘ક્ષ’ આમ લખવાથી જે ઉચ્ચાર થાય છે તેજ ઉચ્ચાર

‘ક્ષ’ આમ લખવામા સમજી લેવો જોઈપ નેમજ —

‘જ’ અને ‘ઞ’ ને જોડવાથી ‘ઙ્ઞ’ થાય છે માટે —

‘ઙ્ઞ’ આમ લખવાથી જે ઉચ્ચાર થાય છે તેજ ઉચ્ચાર

‘ઙ્ઞ’ આમ લખવામા સમજી લેવો જોઈપ

હાલ ઉત્તરીય હિંદમા ‘ઙ’ નો ઉચ્ચાર ‘ઙ્ઞ’ ના જેવો, ગુજરાતમા ‘ઙ્ઞ’ ના જેવો અને દક્ષિણમા ‘ઙ્ઞ’ ના જેવો થાય છે, એ પૈકી સ્વાભાવિક-સ્વરો પૈકી નથી સ્વરો તો ‘ઙ્ઞ’ ના જેવોજ છે.

આઠ અક્ષરોના આકાર.

હિંદીમા નીચેના આઠ અક્ષરોનું સ્વરૂપ બીજી રીતે પણ લખાય છે જેમ—

अ	क	लृ	इ	ण	भ	ल	श
अ	क	लृ	उ	ण	ज	ल	श

ए-ए

ગુજરાતીમા ‘અ’ ‘અ’ ની માફક હિન્દીમા એ, ‘ઐ’ પવુ સ્વરૂપ નથી થતું, પણ ‘ए’ ‘ऐ’, એવું થાય છે તે તરફ ધ્યાન રાખવું

સ્વાધ્યાય ૧

૧ ઓછા મળના આવતા સ્વરૂપના સ્વર કયા છે તે જુદા જુદા લખી બતાવો

૨ ‘ઑ’ નો ઉચ્ચાર કેવા શબ્દોમા થાય છે ?

- ૩ 'ક' ના ઉચ્ચાર સવધે ધ્યાન રાખી સમજ્યા છો ?
- ૪ અનુસ્વારનો ઉચ્ચાર હિંદીમાં કેવો થાય છે ?
- ૫ અર્ધ અનુસ્વારના ઉચ્ચારના થોડા હિંદી શબ્દોના લખાણ આપો
- ૬ કયા સાત વ્યંજનાના ગુજરાતી અને હિંદી સ્વરૂપમાં અંતર છે ?
- ૭ 'લ' નો સ્વરૂપ હિંદીમાં કેવી રીતે થાય છે ?
- ૮ કયા અક્ષરોની નીચે વિદુ લગાડાય છે, અને તે શા માટે ?
- ૯ 'જ' ની જોડણી બતાવી કારણ સાથે સર્વે ઉચ્ચાર કરી બતાવો
- ૧૦ હિંદીમાં કયા અક્ષરોનો સ્વરૂપ બીજી જાતનો પણ થાય છે ?

માત્રાઓનાં સ્વરૂપ અને વારાઅક્ષરી

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
क	का	कि	की	कु	कू	के	कै	को	कौ	क	कः
उ	उ।	उि	उी	उु	उू	ऊ	ऊै	ऊो	ऊौ	उ	उः

उपर प्रमाणे दरेक व्यञ्जन साथे दरेक मात्राने जोडो

जेमः—ख, गा, घि, ची, छु, ज, झे, टै, ठो, डौ, ढ, पः पंगरे

हिंदीमा मात्र ग नी साथे ५' ५ ए बे मात्राओं स्हेज
बीजा स्वरूपे जोडाय छे जेम —

मरुस्थल, इकिमणी { ह्रस्व { आरूढ स्वरूप
दीर्घ }

ગુજરાતીમાં ‘ જ ની સાથે િ ’ ‘ ી ’ ‘ ુ ’ ‘ ૂ ’ એ ચાર માત્રાઓ બીજા અક્ષરોની પેઠે ન લખાતાં શ્વાસ હ્રસ્વ રૂપે (ળ) (઴) ‘ યુ ’ ‘ યૃ ’ આમ લખાય છે તેમ હિંદીમાં નથી હિંદીમાં તો બીજા અક્ષરોના સામાન્ય ધોરણે લખાય છે

मात्राओनी याजना (जोडणी)

मात्राओना अनुक्रमथी तेमनुं स्वरूप देखाडवा

माटे थोडाक शब्दो

अः—कल, रथ, ढल, वन, कमल, वज्र

आः—राज, गत, भात, सात, आठ, मास

इः—निश, दिन, तिथि, विधि, सित, शनि

ईः—तार, गीर, चीर, पीर, खीस, तीसरा, परीक्षा

उः—मुख, मुख, मुध, बुध, खुश, कुमुद

ऊः—सूप, हूँ, शूर, पूत, दूषण, दूमरा

ऋः—वृत्ति, मृषा, गृह, कृपक, वृषभ, पृथिवी

एः—केसरी, देवता, वेदना, येवता, कलेवा

ऐः—शैव्या, भैंस, रैन, बैठक, सैनिक, दैवत, सैकड़ा

ओः—कोडा, फोडा, लोटा, ओती, रोजगार, मोदक

औः—फाँज, मौज, सौत, हौज़, दौलत, रौनक

अंः—बंध, कस, सवत, ससार, बॉस, हॉक, फॉस

अंः—दुःख, दुःशासनः, मनःकामना, अधःपात.

થોડાક જોડાકરનું સ્વરૂપ દર્શન.

માધ્ય	પચિની	શક્તિ
વિદ્યા+	બ્રાહ્મણ	ગદ્ગા
રાજ્ય	જિમ્હ	મજ્જલ
મદ્ય	શ્લોક	સચ્ચા
ઉચ્ચાન	વિપ્લવ	કાશ્ચન
વાક્ય	સ્વલ્પ	ઉદ્ધાર
મકરવી	ગ્રહ	ઉદ્ભવ
અસહ્ય	પક્ક	ગુમ્ફિત
ટુત્ત	જ્વાલા	અલ્પ
ગૃહ	ગ્વદ્વા	ઝક્ષમણ
પાત્ર	વિદ્વાન્	મૂન્ચિત
મિત્ર	જિહ્વા	વૈર્ય
શ્રમ	કૃષ્ણા	આશ્ચર્ય
હાસ	નગ્ર	યર્મ
મૂર્ચ	વિઘ્ન	મૂર્યાવિત્ત
રુચિમણી	પ્રચ્છન	આર્યાવિત્ત

+ ગુજરાતી ભળતા કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ 'વિદ્યા' અને 'વિધ્યા'ના અંતરને ધ્યાનમાં નથી રાખતા તેમ જ થુ જોડે

‘ર’ નું ઉપર જવું.

(રેફસ્યોર્ધ્વગમનમ્)

‘ર’ પછી સ્વર આવે તો ‘ર’ તે સ્વર પહેલાં નીચે રહે છે
જેમ —

અમ્ર, તક્ર, નમ્ર, પુત્ર વગેરે

‘ર’ પછી વ્યંજન આવે તો ‘ર’ તે વ્યંજન પહેલાં ઉપર
રહે છે જેમ —

કર્મ, ગર્ન, તર્ક, ધૂર્ત વગેરે

સ્વાધ્યાય ૨

૧ — ‘ર’ ની સાથે હ્રસ્વ, દીર્ઘ ઉકારને અને જ’ ની સાથે હ્રસ્વ તેમજ દીર્ઘ ઉકાર ઉકારની માત્રાઓને હિંદી તેમજ ગુજરાતીમાં મરખાવીને લખી બતાવો.

૨ — (ક) વિદ્યા મય અને સાધ્ય, અધ્યાય (ર) બ્રાહ્મણ અને જિમ્હા, (ગ) વૃત્ત અને સુર્યાવર્ત્ત, મૂઢ અને ગ્રહ (ઘ) ઉદ્યાન અને ઉદ્ધાર, વિદ્યા અને વિદ્વાન્ આ શબ્દોની જોડણી ઉપર ધ્યાન આપી ઉચ્ચાર કરી બતાવો.

૩:—

હસ્વ અને दीर्घ.

‘ િ ’ ‘ િ ’ વચ્ચે અને ‘ ઁ ’ ‘ ં ’ વચ્ચેના ઉચ્ચારનુ અતર
 િ ઁ

વિધિ	અને	સુધી	મુત	અને	મૂત
મુનિ	,,	યની	દુત	,,	દૂત
મણિ	,,	ગુણી	શુક	,,	શૂક
વધિર	,,	અધીર	આહુત	,,	આહૂત
મતિ	,,	સતી	કુલ	,,	કૂલ
ધૃતિ	,,	ભામતી	પુર	,,	પૂર
સૃષ્ટિ	,,	નટી	બુલબુલ	,,	બૂલબૂલ
વૃષ્ટિ	,,	વટી	મુર	,,	મૂર
પતિ	,,	આરતી	મુશ્વ	,,	મૂશ્વ
દિન	,,	દીન	દુષ્ટ	,,	દૂષ્ટ
મિશ્ના	,,	પરીશ્ના	દુગુના	,,	દૂગુના
શિક્ષા	,,	દીક્ષા	પુન	,,	પૂન

આ શબ્દોની જોડીની વચ્ચે હસ્વ, દીર્ઘનાં વિચાર રાખી ઉચ્ચારનુ અતર ડઘાડુ બોલી ચતાવો *

ગુજરાતીમાં કોઈ વચ્ચે બોલવા, લલચામાં ઢૂલ્લ દીર્ઘનો વિચાર બાંડુણ મૂકી દેવાય છે, હિંદીમાં તેમ જ થવા પામે તે ધ્યાનમાં રાખજી

પાઠ ૧

ઘર*	=	ઘર	કુરતા	=	પહેરણ
વન	=	વન	કપડા	=	કપડું, કાપડ
મેલ	=	રમત-ખેલ	થેલા	=	કાથળો
ફલમ	=	કલમ	જેવ	=	ગળવું
ઢાવાત	=	ખડીયો	ચાલી	=	થાળી
કિતાબ	=	ચોપડી	લોટા	=	લોટો
ગુરુજી	=	ગુરુજી	કટોરા	=	વાડકો
સ્યાહી	=	શાહી	કટોરી	=	વાડકી
ગિલોના	=	રમકડું	છુટ્ટી	=	રમ
ચાક્ર	=	ચપ્પુ	પેટ	=	ઝાડ
મજા	=	શિક્ષા	છાયા	=	પડછાયા
પોસ્ટકાર્ડ	=	કાગળ	ભાત	=	ભાત
ચિટ્ટી	=	ચિટ્ટી	દાલ	=	દાળ
દરવાજા	=	દરવાજો આરણ	રાંટી	=	રાંટી
ચિલ્ડકી	=	બારી	ઝાલ	=	શાક
કાગજ	=	કાગળ	ધૂપ	=	તડકો
ફાટક	=	દરવાજો(ખીડકી)	લોગ	=	લોકો

* એવા ફક્ત અર્થના હિંદી તથા ગુજરાતીના વગા શબ્દો સરખા સ્વરૂપના હોય છે

પાઠ ૨

૧. મેં = હું

હમ = અમે

૨. તૂ = તું

તુમ = તમે

૩. વહ = તે

વે (વહ) = તેઓ

પાઠ ૩

ના == બું

આના = આવવું

લિગ્વના = લેખવું

જાના = જવું

પઢના = ભણવું વાચવું

ઝઠના = ઝીંઝવું

હંસના = હસવું

બેઠના = બેસવું

રોના = રડવું, રોવું

લેના = લેવું

લેલના = રમવું

દેના = દેવું (આપવું)

કૂદના = કૂદવું

ગ્વાના = ખાવું

કહના = કહેવું, બોલવું

પીના = પીવું

સુનના = સાલળવું

કાનાના } = કરવું
કરના

દોડના = દોડવું

રગ્વના) = મૂકવું
ઘરના)

ભાગના = નહામવું

મોના = ઊંચવું

રહના = રહેવું

જાગના = જાગવું

ઠહરના = યોજવું

ડહના = ઊડવું

ગિરના = પડવું

હોના = હોવું, થવું

ચોંકના = ચમકવું

પાઠ ૪

૧. હું = છે

જાતા હું = જાય છે

પુરુષ

તા

તે

૧. મ જાતા હૂં = હું જાઉં છું

૨. હમ જાતે હૈં = અમે જાઈએ છીએ

૩. તૂ જાતા હૈં = તું જાય છે

૪. તુમ જાતે હો = તમે જાઓ છો

૫. વહ જાતા હૈં = તે જાય છે

૬. વે(વહ)જાતે હૈં = તેઓ જાય છે

સ્ત્રી

તી

તી

૧. મેં જાતી હૂં = હું જાઉં છું

૨. હમ જાતી હૈં = અમે જાઈએ છીએ

૩. તૂ જાતી હૈં = તું જાય છે

૪. તુમ જાતી હો = તમે જાઓ છો

૫. વહ જાતી હૈં = તે જાય છે

૬. વે(વહ)જાતી હૈં = તેઓ જાય છે

↑ ઉપરના ગ્રંથે પાઠોમાં હિંદી અને ગુજરાતીમાં વધારે મહત્તા આવતા શબ્દોને જરા મોટા અક્ષરે લખ્યા છે

પાઠ ૫

૧ મૈં ખાતા હૂં = મેં ખાઉ છું	૧ હમ ખાતે હૈં = અમે ખાઈએ છીએ
મૈં ખાતી હૂં = ”	હમ ખાતી હૈં = ”
૨ તૂં ખાતા હૈં = તું ખાધો	૨ તુમ ખાતે હો = તમે ખાંચો
તૂં ખાતી હૈં = ,	તુમ ખાતી હો = ”
૩ વહ ખાતા હૈં = તે ખાધો	૩ વો(વહ)ખાતે હ = તેઓ ખાધ
વહ ખાતી હૈં =	વે(વહ)ખાતી હૈં =

વિધાન.

આ પાઠમા ગુજરાતી લીટીઓની નીચે મૂકેલી, આવી સદરની નિશાની પાતાથો ઉપરની લીટી પ્રમાણે હોવાનું જણાવે છે. પળ તવુ હિંદીની લીટીઓમા નથી, પણે જે ૧ હિંદીમા ઉપરની લીટીમા ‘ખાતા’ અગર ‘ખાતે’ આવે છે તેમ નીચેની લીટીમા નથી. પણ હિંદીમા તો નીચેની લીટીઓમા ક્ષરેક ટેકાણે “સ્વાતી” આવે છે. ૫ મેવને વરાવર ધ્યાનમા રાખવા

સ્વાધ્યાય ૩

૧ — પકજ અર્થના કયા શબ્દો. પાઠ ૧ પ્રમાણે. હિન્દો અને ગુજરાતીમા મળતા આવતા નથી તે બોલી જાઓ

૨ — નીચે બતાવેલી મીંડા મૂકેલી ચાલી જગામા ચોંથા પાઠ પ્રમાણે શુ લખવું જોઈય તે તમારી નોટમા ઉતારી—પૂરા લખી બતાવો

પુરુષ

૧ મૈં ખાતા	= મેં ખાઉ છું	૨ હમ	= અમે ખાઈએ છીએ
૩ .. આતા .	= તું આપે છે	૪ તુમ	= તમે ઉડા છે
૫ વહ લે ...	= તે લે છે	૬ વે	= તેઓ આપે છે

સ્ત્રી

૧ પીતી	= ૫ ૧૩ ૫	૨ હમ	હે = અમે ડીએ છીએ
૩ રજા	હે = ૫ મુકે છ	૪	= ૫મે જામે ૭
૬ હમની	= ૫મે છ	૬ (વહ) લિખ	= ૫મે ૫મે ૭

૩ —પાઞ્ચમા પાઠમા ગુજરાતી લીટીઓની નીચે, આવી નિશાની આવેલી હોવાનુ અને હિંદી લીટીઓમા તમ નહીં હોવાનુ કારણ સમજાવો

પાઠ ૬

કેવલ	= માત્ર	નહીં }	= { નહિ
આજ	= આજે	ન }	= { ના
કલ	= કાલે	મત	= મા, ના
ક્યો }	= { કેમ	તુરંત	= તરત
કિ }	= { કે	ફિર	= ફરી, પછી
ક્યા	= શુ	તક	= સુધી
વહુત	= વણી, બહુ	અગર }	= { ને
ઔર	= { બીજી, અને,	યદિ }	= { "
	{ ને, વધારે	જો }	= { "
હી	= જ	સાચ	= ઝેડે, ભેગુ
બી	= પણ	તો	= તે
હાँ	= હા	તોથી	= છતાં

પર } = પણ	નજદીક } = નજીક
કિન્તુ } = " "	પાસ } = પાસે
સ્વબ = ખૂબ	બારબાર = વખતોવખત
યાની } = એટલે	હમેશા = હર હ મેશા, હ મેશા
અર્થાત્ } = " "	જ્યાદઃ = બધું, વધારે
મલા = વાર	થોડા = થોડું
યા = અગર	વાપસ = પાછો, પરત
જલ્દ = જલદી, વહેલો	ઠીક = ઠીક, ખરૂં
અચ્છા = સારૂં	વલ્કિ = વળી
દૂર = દૂર	

પાઠ ૭

૧ અવ = { હવે અત્યારે હમણાં	૫ યહો = { અહીંઆ, અહીં
૨ તવ = ત્યારે	૬ વહો = ત્યાં
૩ કવ = ક્યારે	૭ કહો = કયાં
૪ જવ = જ્યારે	૮ જહો = જ્યાં
૧ અમી = હમણાંજ, હજી	૩ કમી = કોઇપણ વખતે
૨ તમા = ત્યારેજ	૪ જમી = જ્યારેજ

५ यहीं = यहीं	१ उधर = आतरक
६ वही = त्यां	२ उधर = तेतरक
७ कहीं = केरुपियु ठेकागे	३ किधर = कध आलु
८ जहीं = ज्यों	४ जिधर = जे आलु

विधान.

- १ 'क्यों' अने 'कि' भेगा पण आवे छे जेमके 'क्योंकि'
- २ 'और' प्रसंग प्रमाणे वण अर्थमा आवे छे जेम—१ मै आर वे खाते है २ रोटी और लेना है? ३. वहा और कौन जाता है? यह और ही बात है इत्यादि
- ३ 'पण' 'भी' ना अर्थमा वाक्यनी बच्चे होय तोज आवे छे वाक्यना आरम्भमा 'पण ना अर्थमा 'पर अने 'किन्तु' आवे छे जेम—हु ५५ जउ ५=मै भी जाता हू

५ लु ते नथी जतो=पर वह नही जाता

- ४ ताकीद करवामा, हुकम करवामा ग्वाम न' मत' आवे छे जेम—'ऐसा मत करो' वह ऐसा न करे'
- ५ 'नही' वाक्यमा आववाथी छेलो शब्द नीकली जाय छे

जेमः—

१ वह जाता है	}	१ हम खाते है	}
२ वह नहीं जाता		२ हम नहीं खाते	
१ वे सोते है	}	१ तू भागता है	}
२ वे नहीं सोते		२ तू नहीं भागता	

૬ ન' વાતને પાંક્તી કરવામા પણ વપરાય છે જેમ — 'ક્યાં ? ઠીક હૈ ન ?' આ વાક્યોમા છેલ્લો શબ્દ 'હૈ' અને 'હૈ' નીકળી ગયો છે

૭ 'અવ વગેરે આઠ શબ્દોમા હી જોડવાથી જે અર્થ સરે છે તેજ અર્થ અનુક્રમે અમી' વગેરેથી મરે છે એટલે 'હી' નો સ-માવેશ થઈ જાય છે. હી જુદો ન લખાતા 'અમી' વગેરે રૂપથી લખાય છે જેમકે —

અવ હી = અમી*	યહો હી = યહો
તવ હી = તમી	વહો હી = વહો
કવ હી = કમી	કહો હી = કહો
જવ હી = જમી	જહો હી = જહો

एवीज गीते:—

उम+ही=उसी, उन+ही=उन्हीं, उम+ही=उसी, उन+ही=उन्हीं,
जिस+ही=जिसी, किम+ही=किसी, किन+ही=किन्हीं, वगैरेमां
समजी लेवानु છે

સ્વાધ્યાય ૪

૧ —નીચેના વાક્યોને ગુજરાતી ભાષામા લખો —

૧ મૈ યહા કવ આતી હું ? ‡   ૨ તુમ કહા ક્યા કરતે હો ?

* કોઈ ટેકાણે 'અમા' વગેરે ન લખતા 'અવ હી' વગેરે લખીને
'હી' જુદો પગ લખાય છે

‡ શિક્ષક મહાશયોણ ** વાક્યો વિચારીઓને શક્તિ પ્રમાણે આપવા

- ३ वह और तू किधर जाती है ? ४ वह कहा खेलता है ?
 ५ हम भी किताब पढ़ते हैं ६ वे क्या लिखती है ?
 ७ तुम तो चाकू देती हो ८ क्योंकि मैं और चिट्ठी पढ़ता हूँ
 ९ वह लोटा लेना है १० तू मृग हमनी है
 ११ वे तो अभी सोने है १२ हम कब जागती है ?

- १ पर गुरुजी तब कहा बैठते हैं ? २ अब यहा धूप बहुत है
 ३ ता क्या उधर भी छाया है ? ४ हाँ वहा तो पास ही पेड़ है
 ५ तो फिर तुम कहा बैठती हो ? ६ जहा वे बहुत भागती हैं
 ७ किन्तु मैं अब जल्दी दोस्ता ह ८ क्योंकि वे भी यहा फिर रहती हैं
 ९ पर तू तो वहा बहुत कूदता है १० क्या मैं वही नहीं खेलती हूँ ?
 ११ वह रोटी खूब खाती है १२ अगर हम भी वहा ठहरने हैं

० — नीचेना वाक्योंने हिंदी भाषामा लखे।

पुरुष होय तो

- १ तू शुभे छे २ तू मृत्यु छे तेओ नय छे
 ३ तम आओ छे ४ अमे यमीओ जीओ ५ ते भए छे
 ६ ते मे छे ७ तू मृत्यु छे ८ तेओ जी मे छे
 ९ तमे माओ छे १० अमे माओ छे ११ तेओ पए छे

स्त्री होय तो

- १ तू मृत्यु छे २ तू पए अमी नय छे
 ३ तमे क्वारे आओ छे ४ अमे त्पामे नयओ जीओ
 ५ तेओ पए त्पामे छे ६ ते आमीआ मृत्यु छे

૭ તુ ન્મદડુ ન ડે

૮ પણુ તે ખડાયા આપે ૭

૯ તમે ગટની ડંગે છે

૧૦ અમે પણુ શાડ ખાએ છીએ

૧૧ હુ જ ગિત્તા ડડુ ડુ

૧૨ તુ ભાત ખાય છે

પાઠ ૮

ગિનતી = આક

૧ એક = ૧ એક	અકલા = એકલો	પહલા = પહોલો
૨ દો = ૨ બે	દોનો = બેને	દૂમરા = બીજો
૩ ત્રીન = ૩ ત્રણ	ત્રીનો = ત્રણ	ત્રીસરા = ત્રીજો
૪ ચાર = ૪ ચાર	ચારો = ચારે	ચોથા = ચોથો
૫ પાંચ = ૫ પાંચ	પાંચો = પાંચે	પાંચવો = પાંચમો
૬ છઠ્ઠ = ૬ છ	છઠ્ઠો = છએ	છઠા = છઠ્ઠા
૭ સાત = ૭ સાત	સાતો = સાતે	સાતવો = સાતમો
૮ આઠ = ૮ આઠ	આઠો = આઠે	આઠવો = આઠમો
૯ નૌ = ૯ નવ	નૌઓ = નવે	નવો = નવમો
૧૦ દસ = ૧૦ દસ	દસો = દસે	દસવો = દસમો

૧ ગુજરાતીની માફક હિંદીમાં પણ પાંચને અને સાતથી દરેક આંકડે

“વૌ” પ્રત્યય લગાડાય છે

પાઠ ૯

ગેંદ	=	દડો	કદહલ	=	ફણમ
રથ	=	રથ	છત્રી	=	છત્રી
અગીઠી	=	સગડી	ઘડા	=	વડો
સકોરા	=	શકોડ	ધુજા	=	ધબ
ચિઢિયા	=	ચકડી	જહાજ	=	વહાણ
વેલ	=	બીડી	પતંગ	=	પતંગ
વિલી	=	બિલાડી	તલવાર	=	તરવાર
ચૂહા	=	ઉદર	મદહા	=	મચેડુ
ટટૂ	=	ટટું	નગાડા	=	નગાર
ગાય	=	ગાય	મક્કી	=	માખી
મકડી	=	કરોળીપો	ઝંગલી	=	આગતી

પાઠ ૧૦

સ્વરલ	=	ખત	વાસ	=	વાસ
બકરી	=	બકરી	ગુલાબ	=	ગુલાબ
બૈલ	=	બબલ	લડકા	=	છોકરો
હલ	=	હળ	લડકી	=	છોકરી

હિરન	=	હરણ	બાગ	=	વાડી
ફૂલ	=	ફલ	સ્વેત	=	ખેતર
આમ	=	કેરી	જંગલ	=	જંગલ
આમકા પેટ	=	આંખો	પાની	=	પાણી
સીતાફલ	=	સીતાફળ	દૂધ	=	દૂધ
શરીફા	=	અનૂરા	ઢહ	=	ઢહી
ગન્ના	=	શેરડી	બરફી	=	બરફી
રમ	=	રસ	પેટા	=	પેટા
વર	=	ખોર	મટા	=	છાસ
મકગ્વન	=	માખણ	લટ્ટુ	=	લાટુ

પાઠ ૧૧

ગર્મફ	=	માત્ર	વજના	=	વાગણ
પક્કા	=	પાકો	દિન	=	દિવસ
કચ્છા	=	કાચો	રાત	=	રાત
હલુવા	=	શીરો	મદરસા, પાઠશાળા	=	નિશ્ક્રમ
પૂરી	=	પુરી	પરીક્ષા, ઋતિહાન	=	પરીક્ષા

जलेबी =	जलेबी	फल ननीजा } परिणाम }	=	परिणाम
पापड़ =	पापड़	उमला श्रुतलेख }	=	श्रुतलेख
गिचड़ी =	जीयडी	छमाही	=	छ भासिक
रुढी =	कडी	वार्षिक मालाना }	=	वार्षिक
गी =	धी	तिमाही	=	त्रिभासिक
तेल =	तेल	चम्मच	=	यभयो
चिमटा =	थीपीओ	पतीली	=	तपेडी
वह =	पेले	कुछ	=	कछ
तवा =	तये	कापी	=	नोट
चूल्हा =	चूल्हा	कैची	=	कानर
चौका =	योके	मूजा	=	सोथे
चटनी =	चटणी	रूल, रौल }	=	आंकणी
आचार =	अथाणु	सुर	=	सोय
ठंडा =	टांडु	दोरा धगा }	=	धागा
गरम =	गरम उतु	बडी	=	बडियाण

कड़ाही =	कड़ाही	घटा =	कसाक
भात =	भात	घंटी =	घट
		चकी =	चटी
पनीर } =	शिथ ९	जोड =	सरवाणा
शिरखरन }			
मलाई =	मलाई	बाकी =	आहआड़ी
रबड़ी =	आमुदी	ज़रब, } =	गुप्ताकार
		गुणा }	
खोया =	भावे	भाग } =	आगाकार
		तकसीम }	

स्वाध्याय ५

१:—नीचेना वाक्योंने गुजराती भाषामां लखो.

- १ गमचद्र आज कल बहा क्या पढ़ता है ?
- २ यहाँ एक बकरी दो बैल और तीन हिरन पानी पीते हैं
- ३ लड़की गाना गाती है और लड़का नगाडा बजाता है
४. गाय घास यहीं खाती है पर बट्ट और घास नहीं खाता.
- ५ सीता आम बहुत खाती है, मै भी ज्यादा खाता हूँ.
- ६ पर लड़का और लड़की दोनों नहीं खाते, मै तो अभी पढ़ता हूँ
- ७ वह पाँचवाँ जहाज जाता है यहाँ भी मक्खी बैठती है
- ८ हिरन बहुत दौड़ता है, पर बिल्ली बहुत नहीं भागती
- ९ तू क्यों खेलता है, और फिर क्यों रोता है ? हम अब यहाँ नहीं ठहरते

- १० यहाँ क्या होता है, वहाँ तो खूब दूध होता है पर गाय नहीं देती.
 ११ यहाँ आम का पेड़ है, वहाँभी छाया है तू और गन्ना क्यों खाता है
 १२ वे परीक्षा देते हैं, हम हिंदी पढ़ते हैं और कॉपी लिखते हैं
 १३ मैं इमला लिखता हूँ, तू इमला सुनता है वह इम्तिहान नहीं देता
 १४ वे आचार खाते हैं, हम तो गरम दूध खूब पीते हैं, वह ठंडा पीता है,
 १५ तब तो गरम है, तू खिचड़ी क्यों नहीं खाता, और हलवा बहुत खाता है
 १६ मैं छमाही परीक्षा देता हूँ और खूब जल्दी लिखता हूँ, क्यों ठीक है न ?
 २ — मैं 'नी' साथे 'जाना' आवे तो "मैं जाता हूँ" वाक्य बने 'तुम' नी साथे 'कगना' आवे तो 'तुम कगते हो' वाक्य बने, वगैरे, एही ज रीते थोड़ाक वाक्य बनावो

पुरुष

स्त्री

जैसे:—	'हम' नी साथे	दौड़ना	'मैं' नी साथे	'आना'
	'वे'	खाना	'तू'	'धरना'
	तू	रोना	तुम	बैठना
	मैं	खेलना	वे	रखना
	वह	ठहरना	हम	देना
	तुम	भागना	वह	बनाना
	क्या	होना	क्या	सुनना
	और	पढ़ना	फिर	लिखना

૩ — જેમ 'જાતાં હું' પીતે હું 'ખેલતે હો' વગેરેની પહેલા 'મે' 'હમ' 'વે' 'તુમ' વગેરે લાગે છે તેમ નીચેના શબ્દોની પહેલા લગાડો અને ખાલી જગાના પૂરા વાક્ય બનાવો

પુરુષ.

૧	દૌડતા હૂ	૪	જાતે હા
૨	જાતે હે	૫	જાતા હૈ
૩		૬	જાતાં

સ્ત્રી

૧	ખેલતી હૈ	૪	ખેલતીં
૨	”	૫	”
૩	ખેલતી હો	૬	ખેલતીં

ઉપરનાં બધાં વાક્યોને પરા લખી, પછી ગુજરાતી ભાષામાં લખા

૪ — ૨, ૩, ૬, ૯ આ અક્રોને હિંદી ઉચ્ચારમાં લખો

૫ — પશુ, બે, જલદી, નજર, ૮ મન, ૯ મણા જ, આ તરફ જ, તો આવી
ગતી, એટલે, અગર, આ શબ્દોને હિંદી ભાષામાં લખો

પાઠ ૧૨

ને	=	એ	માતાને	=	માતાએ
કો	=	ને	માતાકો	=	માતાને

से	=	थी	मातासे	=	भाताथी
”	=	थे, वडे	”	=	भाताथे, भाता वडे
के लिये	=	ने भाटे	माताके लिये	=	भाताने, भाटे-झांजे
का	=	नो, नु	माताका	=	भातानो, भातानु
की	=	नी	माताकी	=	भातानी
के	=	ना	माताके	=	भाताना
”	=	नां	”	=	भातानां
में	=	भां	मातामें	=	भाताभां
पर	=	उपर	मातापर	=	भाता उपर

(अनेक)

स्त्री—आ

पुरुष—अ

जाना

लोग

माताओंने

लोगोंने

माताओं को

लोगो को

माताओं से

लोगों से

माताओं के लिये

लोगों के लिये

माताओं का, के, की,

लोगों का, के, की

माताओं में, पर

लोगों में, पर

पुरुष—अ (एक) स्त्री—ई

देव	नारी
देव को	नारी को
देव से, ने	नारी से, ने
देव के लिये	नारी के लिये
देव का, की, के	नारी का, की, के
देव में	नारी में
देव पर	नारी पर

पाठ १३

(एक)

राम ने	= रामे	शशुन	= शशुने
राम को	= रामने	शशु को	= शशुने
राम से	= रामथी	शशु से	= शशुथी
राम के लिये	= रामने भाटे	शशु के लिये	= शशुने भाटे
राम का	= रामनो, रामनु	शशु का	= शशुनो, शशुनु
राम की	= रामनी	शशु की	= शशुनी
राम के	= रामना	शशु के	= शशुना
राम में	= रामभां	शशु में	= शशुभां
राम पर	= राम उपर	शशु पर	= शशु उपर

आ, पाठमा आवेला 'ने' 'को' वगेरे मोटा अक्षरे लखेला
शब्दोने 'सुमति' 'भद्रा' 'प्रभु' 'देव' 'लडकी' अने 'मन्दिर' शब्दो
साथे उपर प्रमाणे जोडीने बोली जावो

पाठ १४

पुरुष('आ'नो 'ए')

१ छोड्ने	= लडका	लडकेने	= छोड्ने
२ रभड्डु	= खिलौना	खिलौने को	= रभड्डाने
३ दरवाजे	= दरवाजा	दरवाजे से	= दरवाजानी
४ कपड्डु	= कपडा	कपडे के लिये	= कपड्डाने भेटे
५ लोटे	= लोटा	लोटे का	= लोटाने
६ डोथणो	= थैला	थैले की	= डोथणानी
७ वाडडा	= कटोरा	कटोरे में	= वाडडामां
८ पहेरए	= कुरता	कुरते पर	= पहेरए उपर

पुरुष-अनेक

लडकोंने
खिलौनों को
दरवाजों से
दरवाजों के लिये
दरवाजों का
कटोरों में
थैले पर

बच्चों मे
कुमारों को
हाथों से
आँकों के लिये
'परों का, की
दाँतों में
दाँतों पर

स्त्री

अ	ई
एक	अनेक
बात	बातें
बात को	बातों को
बात से, ने	बातों से, ने
बात के लिये	बातों के लिये
बास का, की	बासों का की, के
लान में	लानों में
रात पर	रातों पर

विधान.

जेम मातान 'माता से' 'राम के लिये' 'शशु म' 'शशु का' वगैरे शब्दोंमा मूळ शब्दमा कई फेर थतो नथी तेम 'लङ्का' 'बिलोना' वगैरे आठ शब्दोंमा तेमज एबी जानना बीजा शब्दोंमा नथी कारण ए पुरुष जेवा बोलाय छे नहि स्त्री जेवा, एटल पुरुष जेवा वालाता शब्दाना छेला कानानो 'ए' यह जाय छे जेमके उपर ययु छे, के —

लङ्के ने, कटोरे मे वगैरे, नहि के लङ्का ने, कटोरा मे,

गुजरातीमा एण एने मलता फेरफार थाय छे जेमके —

नाशे	=	वेगना	अव्यु	=	अव्याने
छोडगो	=	छोडगो	वाङ्क	=	वाङ्कानु रगेर

पाठ १५

‘को’	बगैरेनीसाथे	‘मैं’	नो	‘मुझको’	‘मेरा’	हमारा	बगैरे थायछे
	“	‘तू’	“	‘तुझको’	‘तेरा’	तुझारा	तुमसे ,
	“	‘वह’	“	‘उसको’		‘उनका’	“
	“	‘यह’	“	‘इसका’		‘इनको’	“
	“	‘जो’	“	‘जिसमे’		‘जिन्हसे’	“
	“	‘कौन’	“	‘किसको’		‘किनको’	“
	“	‘कोई’	“	‘किसीका’		‘किन्हींमें’	“

एक

जैमकः—मैं		वह		
मैं =	हु	वह	-	ते (पेसो)
मुझको =	भने	उसको	=	तेने
मुझे		उसे		
मुझसे =	भुआरथी	उससे	=	तेनाथी
मेरे लिये =	भुआर भोरे	उसके लिये =		तेने भोरे
मेरा =	भुआरे, भुआर	उसको =		तेनो, तेनु
मेरी =	भुआरी	उसकी =		तेनी
मेरे =	भुआर	उसके =		तेना
उमें =	भुआरभां	उसमें =		तेभां
मुझ पर =	भुआर	उपर उसपर =		ते उपर

एवीज रीसे ‘तू’ ‘यह’ ‘जो’ ‘कौन’ ‘कोई’ ना विषे
समजी लेवानुं छे

अनेक

- मैं— हम हमारा, हम से, हमें हमारे लिये, हमारे में
 तू— तुम तुम्हारा, तुम से तुम्हें, तुम्हारे लिये, तुम्हारे मे,
 वह— उस, उन्हींका, उस के लिये, उस में
 यह— ये इन, इनका, इन्हीं में, इन के लिये
 जो— जिन, जिन्ह जिनका, जिन्हींने, जिन्हींका,
 कौन— किन, किन्ह. किन्हींने, किन से,
 कोई— किस, किसीका, कसीमे—वगैरे

स्वाध्याय ६

१:—‘मैं नी माफ़क (पाठ १५ प्रमाण) तू, जो, कौन, की-
 ईना रूप लखो.

२:—नीचेना वाक्योने हिंदी भाषामां लखो:—

- १ अहाँ बरमा तू थु मूडे ते / म्हाणी चोपडी केरु ले ते /
- २ माउ छपन यकदी भेमे छ पणु इण आती नथी
- ३ तेना धरमा कल छे आना बरमा छोटरी दमे छे
- ४ आमा छपन छेरी मूडे ते, तेने हू पाउ छु लने पणु आपु लु-
- ५ छोटरी वाडीमाथी सीताइण ले छ हू तेने शेन्डी अप्पले नथी.

- ६ तेनी गाय हूँ आपे छे, तेना पेन्थी हूँ लव छे
 ७ वारीमा करौणीओ तेने गेउरो उम न्हास छे
 ८ तु क्वाथी आये छ अने त्थेने माटे शु आपे छे
 ९ भेतमा लणन नाम (ने) माय छ अने हज पणु त्याज छे
 १० आ दोटाभा हूँ छ, पणु नथी आ जाउथी काण पछ छे
 ११ नेओ वाउछ वउ हूँ मीओ छ अने थाणीमा भाय छे
 १२ आ पेहेणु ते जोउगनु छ, ग्वाल्मा काण ओ छे
 १३ माताने माटे ते डरी आपे छ ते नोरागु पाणु

३:—नीचेना वाक्योंमें भूलों काटो:—

- १ माते के घर जाता है   २ लडका का पुस्तक है
 ३ लोटा में क्या रक्खा है ?   ४ भद्र के लिये क्या देतो हो?
 ५ तुम किसके घर ठहरता है   ६ हम तुम्हारे घर आता है

४:—नीचेना वाक्योंने गुजराती भाषामां लगवो:—

- १ हम तेरे घर नहीं आते   २ मुझे तू सीताफल क्यों देता है ?
 ३ तू माता के लिये क्यों नहीं   ४ भद्रा के लिये देता है.
 देता   ५ यह किस लडके का पुस्तक है ?
 ६ राम लोटे में दूध रक्खा है   ७ तू लडके का आम क्यों लेता है ?
 ८ मैं यहा रोज लिखता और पढता हूँ

પાઠ ૧૬

મા, મી, } = { શે, ર્શ, }
મે } { શું, શો

પુરુષ

- ૧ મેં આઝંગા = હું આવીશ   ૨ હમ આયેંગે = અમે આવીશું
૩ તૂ આયેંગા = તું આવીશ   ૪ તુમ આઓંગે = તમે આવશે
૫ વહ આયેંગા = ને આવશે   ૬ વે(વહ)આયેંગે = તેઓ આવશે

સ્ત્રી

- મેં આઝગી = હું આવીશ   હમ આયેંગી = અમે આવીશું
તૂ આયેંગી = તું આવીશ   તુમ આઓંગી = તમે આવશે
વહ આયેંગી = ને આવશે   વે(વહ) આયેંગી = તેઓ આવશે

પાઠ ૧૭

- મેં આઝગા = હું આવીશ   હમ આયેંગે = અમે આવીશું
મેં આઝગી = *   હમ આયેંગી =   ,,
તૂ આયેંગા = તું આવીશ   તુમ આઓંગે = તમે આવશે
તૂ આયેંગી =   ,,
વહ આયેંગા = ને આવશે   વે(વહ)આયેંગે = તેઓ આવશે
વહ આયેંગી =   ,,
વે(વહ)આયેંગી =   ,,

स्वाध्याय ७

१ नीचेना शब्दोने हिंदीमां लखो:—

मिठा भाटे, पीपीयाभा, आज डिपन गथनाभा इण डागण पगनी
गानी आपडीतो हडे, तज तज भते, आते गानथी, इनम रडे,
पेगखुथी गभो, भद्रानी, तेनु जालो

२:—नीचे बतावेली मींठां प्रकली गाली जगार शु लखवु
जोरग ?

पुरुष

आज	खेलेंगे.	= अमे आजे तमान ते रमीगु
तुम कल क्या		= तमे तेने माट जय शु अ परो
मैं उम खिलानि		= तु ते गडगोरा मभरा आते आपीश
त किसके आज लेगा ?		= तु गाना पगथी आते रेरी न'न ?
वे चाकू		= तेआ गप थोपु मो आप
गम ता लड्डु		= पण गम तो मो नापु आ गने तडि

स्त्री

भद्रा यहा खूब		= भद्रा जगथी आली प'र गभे
हम दोहेंगी		= अम प'र भडडीमा फडीगु
तू क्या देगी		= तु नाउनमा गान माट शु आपीश
मेरे आजसे खूब		= तमे गान ते गानथी भूय गभे
मैं उम पेड पर. आम		= तु ते आज प'रथी तने डरी आपीश
वे घर से		= तेआ प'रथी तहार भाटे भडिया आपीश

૩:—નીચેના શબ્દોના મુજગતીમાં (સર્વનામ કર્તા સાથે)
અર્થ કરો:—

કૂદૂગી દોડોમે, પદૂગા રોતે હૈ, ઠહરતી હૈ, સુનૂગા, કહને,
ઠહરોમે, લિસૂગા, વૈઠતી હૈ, ડઠને હા, રખતી હૂ, જાગૂગી, પિઝોમે
સોતા હૂ દોગી, લેંગે પઢતા હૂ, જાયેમે, આઝીમે ભાગૂગા આતા
હૂ, खेल्तી है, खेलेगी, हंसूगा, रोऊगी

૪:—પાછલા પાઠોમાં આવેલા આના, જાના, વગેરે સાથે
થોડાક શબ્દ અને અવ્યયો જોડીને નવા ૨૦ વાક્ય બનાવો

પાઠ ૧૮

હાના	= નાનુ	હો આના	= જાહ આનુ
હેજાના	= નહ જાનુ	ચલના	= ચાનુ
હુલાના	= મેલાવનુ	ફિરના	= ફરનુ
દેરના	= દેનુ	ધૂમના	=
ચાના	= ચાનુ	દહસના	= ,
ચજાના	= ચજાનુ	દૂકના	= રાધનુ
ચિહ્ન ના	= પાથનુ	ચોજના	= તપાસનુ
ઓઢના	= ઓઢનુ	લોટના	= આલોટનુ
પહિનના	= પહેરનુ	લેટના	= ,

નિષોડના = નિચોવવું

મોંજના = અજવાળવું

મલના = મમળવું

મિલના = મળવું

સમસના = સમજવું

સોલના = માલવું

ચૂસના = ચૂમવું

ચાટના = ચાટવું

તાનના } = તાણવું

ચીંચના } = ખેંચવું

મારના = મારવું

પીટના } = ટીપવું

ઠોકના } = ઠોકવું

કૂટના = કટવું

પીસના = ધણવું

રોધના = રાધવું

પકાના = પકવવું

તલના = તળવું

પકાડના = ઝાલવું, પકડવું

ઝરના = ઝરવું

કુસના = પેસવું

લોડના = પાછા આવવું

સૂધના = સૂધવું

દેખના = બોલવું, દેખવું

છૂના = અડકવું

ચાખના = ચાખવું

ઝગાડના = ડિવાડવું

કાટના = કાપવું

કતરના = કાતવું

નાપના = માપવું

જોડના = જોડવું

તોડના = તોડવું

ફોડના } = ફાડવું

ચીરના } = ચીરવું

ફાડના = ફાડવું

પૂછના = પૂછવું

પાના = પામવું

પોંછના = પુછવું

છોડના = છોડવું, મકવું

ડાલના = નાખવું

ચિકરના = ચિકરવું

ચમના = કચવું, ધામચમવું

પાઠ ૧૯

પહુચના*	= પગાયુ	ચોંસના	= ખામયુ
જાનના	= જાણુ	અટકના	} = અટકયુ
લગના	= લાગયુ	હિચકના	
મૂંસના	= મૂંડયુ	મીના	= મેંયુ
ઝટકના	= ઝાટકયુ	ચિલાના	} = મગડયુ
ચમકના	= ચમકયુ	ઢોંકના	
ગરજના	= ગાજયુ	હોંકના	= હોંકયુ
ન્હાના	= ન્હાયુ	પલટના	= પલટયુ
ધોના	= ધોયુ	સુલગના	= મળગયુ
ચોંદના	= ચોંદયુ	દાચના	= દાચયુ
જોતના	= જોડયુ	ઢોંકના	= ઢોંકયુ
ચોના	= ચોંયુ	ઝપટના	= ઝપટયુ-પડાના ચેયુ
છીલના	= છીલયુ	છીનના	= છીનની લેયુ
છાનના	= છાંયુ	છેંદના	= વોંયુ
વીનના	= વીંયુ	કુચલના	= કચલી નાખયુ
ચુનના	= ચૂંયુ	ચટના	= ચાટયુ
ગૂથના	= ગૂંથયુ	ચઢના	= ચઢયુ
છૂટના	= છૂંટયુ	ઉતરના	= ઉતરયુ
થૂંકના	= થૂંકયુ	ચઢા હોના	= ઊભા થયુ
છીંકના	= છીંકયુ	ચુપ હોના	= શનુ મહેયુ
થેંટ જાના	= થેંટી જાયુ	મકના	= મકયુ

* અહીં ક્રિયાવાચી અને સીજા શબ્દોવડે શિક્ષકોણ વિદ્યાર્થીને નવા વાક્ય બનાવવા માટે તેમજ આપાન્તર કરવા માટે તેમના સ્વાશ્રયને જાણવતી દોરવા

पाठ २०

किमान	=	अधुन	हाथ	=	हाथ
अकेला	=	अकेले	पैर	=	पग
मब	=	अधा	बात	=	वात
छोटा	=	नहाने	अच्छा	=	भागे
बडा	=	भोगे	बुरा	=	नशारे भोगे खुरे
तोता	=	पोपट	बुद्धा	=	वग्डे
मैना	=	मना	जवान	=	जुवान
कौआ	=	कागडे	बदर	=	भग्दट, भान्डु
मुग्गी	=	भग्गी	लगूर	=	नाफरा
मोर	=	भोग	कुत्ता	=	नर
कबूतर	=	कथूतर	बछडा	=	वाज्जडा
चील	=	समडी	भैस	=	भेम
गिद्ध	=	गीध	कटिया	=	पाडी
भैसा	=	पाडा	घोडा	=	रोडे
नाज	}	= अनाज, फाण	बछडी	=	वाज्जडी
अनाज					
अडा	=	छुडु	नमक	=	भीडु
कोथेल	=	अथक्ष	मिरच	=	मग्गु
मच्छर	=	भग्छर	मसाला	=	भसाला
वीरो	}	= डीडी	जीरा	=	जुड
कीडी			मेथी	=	मेथी

खटमल = भाउउ	लौब = लवंग
पिस्तू = यायउ	अजवाइन = अजमे
गिलहरी = भीसडावी	काली मिरच = भरी
छिपकली = गीलोडी	हलदी = लण्डर
बरे, भिद = लभरी	नीबू = लीबु
भौरा = लभरो	धनिया = धालु
शहदकी मक्खी = मधभाभ	हाडी = लडवी
वेसन = वसन	सूजी = रवे
गुड = गोण	शकर = भाउ
मिथ्री = भरी भाउ	नमक = म'०

पाठ २१

जामन = नथु	फीका = मोलु
खिरनी = गयलु	नमकीन = भाउ
अमरूद = नमईण	कडुआ = डडवे
ककडी = डडडी	खट्टा = भाउ
खरबूजा = मडगटेरी	मीठा = गलथे
अड खरबूजा = पपैथा	चरपरा = तीप्पे
मूंगफली = भगईणी	बाजरा = भाजरी
बैर = भेउ	जुआर = जुवार

सतरा	=	मत३	गेहू	=	वई
नारंगी	=	नारंगी	जौ	=	गव
अजीर	=	अजूर	उडद	=	अडद
किरिमश	=	सूड़ी द्राक्ष	चावल	=	योभा
अगूर	=	लाडी द्राक्ष	अरहर	=	तुवे
बाबाम	=	बादाम	मूग	=	भग
चना	=	चणु	लोभिया	=	योरा
भटर	=	पटाणु	सेम	=	वालो
करेला	=	अरु	कविडा	=	पडा
कदू	=	अरु	पखल	=	परवल
गोला (नारियल)	=	गोप	भिन्नी	=	लीडा
छुहारा	=	भारेक	बैंगन	=	रीगल-वेगल
तरबूज	=	तडभूय	पोदीना	=	कुदीना
इत्र	=	अतर	अदरक	=	आदु
गुलाब	=	गुलाब	घुइया	=	अधूअडी
चमेली	=	चमेली	घुइयाके पत्ते	=	पातम
पत्तारी	=	गंधी	आलू	=	पटाक्ष
बेल	=	भोगरी	कडा } उपल	=	आलू
जुही	=	गन्ध	आण	=	देवता
केला	=	केला	रस	=	रस

सेब	=	मई/२५६	लकड़ी	=	लाउडी
अनार	=	फडम	कोयला	=	अलसा
अनन्नास	=	अनन्नाम	ईधन	=	अधनाणू
बथुआ	=	याकवत	धुँआ	=	धुमाडी
सोया*	=	मया	पालक	=	पालड

स्वाध्याय ८

१:—नीचेनां वाक्योने हिन्दी भाषामां पूरा रचो:—

‘मै’ नी साथे ‘आना’ आवे तो ‘आऊंगा’ वाक्य बने तुम नी साथे ‘आना’ आवे तो ‘तुम आओगी’ ‘तुम आओगे’ वाक्यो बने वगेरे, पबीज रीते थोडाक वाक्या बनावो साथे तेनु गुजरात कररो

!—

पुरुष

स्त्री

‘मै’ नी साथे ‘सीना’

‘म’ नी साथे ‘मारना’

वे ” बैठना

तुम ” लेजाना

तू ” खोजना

तू ” मँजना

तुम ” मिलना

वे ” धोना

* पाठ १८, १९ ना धातु तथा पाठ २०, २१ ना शब्दो साथे पोतानी इच्छा प्रमाणे थोडाक नया वाक्यो बनाववा

हम	”	तानना	हम	”	म्हाना
वह	”	पीसना	जो	”	छोड़ना
जो	”	गाना	कौन	”	कतरना
कौन	”	लाना	वह	”	चाखना

२:—जेम ‘आऊगा’ ‘आओगे’ ‘पकाती हूँ’ वगैरेनी पहेलां ‘मैं’
‘तुम’ वगैरे लागे छे, ते रीते नीचेना शब्दोनी पहेलां लगाडो-

१	ढाँकते हो	९	खायेंगी
२	काटती हैं	१०	चढ़ेंगे
३	आती हो	११	चुप होती
४	कब आऊगी	१२	वीनता हूँ
५	खोदेगा	१३	खोदते हो
६	बोयेगी	१४	क्या खाता है ?
७	जाता हूँ	१५	क्यों चौंकेगी ?
८	लाऊगा		

३:—नीचेना वाक्योते गुजराती भाषाभां लखो:—

- १ आजकल रामचंद्र बाग में जाता है और बहुत फूट तोड़ता है
- २ तू किसके घर से अनार लाता है वे सब फिर क्या खायेंगी
- ३ बड़ा पर कौन पढ़ेगी जहा गुरुजी कभी भी नहीं बैठते.
- ४ आजकल गन्ना चूसना अच्छा लगता है, बड़ा मीठा होता है
- ५ तुम हमारे घर आम कब खाओगे, अभी तो बहुत होते हैं
- ६ मैं खट्टे आम नहीं खाती, मुझे तो मीठे बहुत अच्छे लगते हैं
- ७ आम के ऊपर दूध पियेगी तो अच्छी बात होगी

- ८ रबड़ी और हलुपका बहुत खाना अच्छा नहीं, मैं तो फल खाऊँगी
- ९ थोड़े दिन से मैं बहुत पढ़ता हूँ क्योंकि अब परीक्षा होगी।
- १० अब बस बर्जेये, हम जाते हैं, कुछ खाना खायेंगे
- ११ मैं तीव्र दिम से केबल कुछ पीती हूँ, दाल, रोटी भात नहीं खाती।
- १२ उस के घर की दाल में मसाला बहुत पड़ता है, मुझे अच्छी नहीं लगती
- १३ मैना और त्वेता दोनों आमके पेड़ पर मीठा मीठा बोलते हैं
- १४ चीलने उस लडकी के हाथ में से पूरी झपट ली। वह अब रोयेगी

४:—मीचेन वाक्योंने हिंदी भाषामां लखते:—

- १ हु हमलुण्ण हरवाने उवाडीश तेओ तेमा शु त्पारेण पेसी जशे ?
- २ तमे जिम्विथी न्पारे आवशे, मने त्पारेण तेउओ, तो हु तरत आवीश
- ३ जेने तसे दाडम आपा छो शु ते तमने पाछो आपशे ते तमे नल्लो छो ?
- ४ अमे तो हुने पाय वागे डिशु ने पछी वाडीमा डरीशु, तेओ अभागी जेउ आवशे
- ५ मे छोडरानी सोय तमे लेशे नहि, ने तो तरत रुजे ने नसडा जाउशे, नल्लो छो ने
- ६ आ यप्पु क्रानो छे ' जेनो छ तेने आपी देशे तो साइ थशे, ते रझी नहि
- ७ अमा तरेव्या लेका शु पाय छे ' ते तरेव्या ते दाण, भात रोडकी, डडी अने थोयडी आम छे

- ૮ તુ તડકામા કેમ ફરે છે, પેલા ઝાડ નીચે નથી બેસતો, જ્યાં સારી
હડી જાય છે
- ૯ અમારા ઘરમા મિલાડી આવે છે તે રોજ ઘણા ઉદરાને ખાત્ર મળ
છે, વળી હજી ખાશે
- ૧૦ તેઓ હમણાથીજ કાઠપણુ ઠેકાણે એકલા જશે ત્યારેજ વહેલો
પહોચશે
- ૧૧ તે ઝાંકરી દેવતા (તો) સળગાવે કે, તેથી ધુમાડો યાય છે આ વર બહુ
ગરમ થશે
- ૧૨ નો પણુ અમે તો આજે અહીંજ ગહીશુ તે તમારી જોડે પડાથી ખૂબ
ગમીશુ, તમે રમશો ને
- ૧૩ તેના ઘરમા ઢાલે રીંગણા, બટાટાનુ શાક થશે ને માથે વાળ, બાહ
અને શીરો પણુ થશે
- ૧૪ તમારી વાડીમા પપૈયા થાય છે કે નહિ? મહારી વાડીમા તો ડાવ પણુ
- ૧૫ તમે આ તરફ શુ જુવો છો? હું તમારી કનમ જતો નહીં હું તો
મહારી જ લઉં છું
- ૧૬ રામચંદ્ર તો ખાગેક, બદામ અને અજીર મહુ ખાય છે તવી નેતો હું
આપીશ
- ૧૭ તમે જ્યારે અહીંથી છૂટશો ત્યારે માથે પાને પણુ લઈ લેશો હું
- ૧૮ પેલો ખેડુત બેતરમાં શુ વાવશે તે તુ જાણે છે? હા! ઘઉં વટણુ
- ૧૯ તેના વરમા તો મચ્છર, માકણુ, ચાચડ મહુ છે અમે તો ત્યાં એક
પણુ દિવસ રહીશું નહિ
- ૨૦ મહારી ગાયનો વાહરડો બહુ ફરે છે, ને ઘણો દોડે ડ, મને કાઠપણુ
વખને મારશે પણુ

---

§ કુલ્લમ જાપવાસી લીજા પુલ્લમી તુ જાના=તુ જાને, 'સુમ જાના=
તમે જાને' વૃથા વળ કલ્પ કાવ છે

पाठ २२

पुरुष

आ	ए
१ मैं गया। = हु गये।	२ हम गये = अमे गया
३ तू गया = तु गये।	४ तुम गये = तमे गया
५ वह गया = ते गये।	६ वे (वह) गये = तेओ गया

(१)

(२)

१ मैं गया था = हु गये।	२ हम गये थे = अमे गया।
३ तू गया था = तु गये।	४ तुम गये थे = तमे गया।
५ वह गया था = ते गये।	६ वे (वह) गये थे = तेओ गया।

स्त्री

ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
१ मैं गई = हु गई	२ हम गई = अमे गई (गया)		
३ तू गई = तु गई	४ तुम गई = तमे गई,		
५ वह गई = ते गई	६ वे(वह) गई = तेओ गई,		

ई	ई	ई	ई
१ मैं गई थी = हु गई।	२ हम गई थी = अमे गई।	३ तू गई थी = तु गई।	४ तुम गई थी = तमे गई।
५ वह गई थी = ते गई।	६ वे (वह) गई थी = तेओ गई।		

‡ एकीज दीये बैठा, बैठे, सोया, सोये, बसा, बसा, रोया, रोया, हँसा, गिरा, पडा, आगा दौडा दगरेमा लकड़ी ओवाहु छे.

पाठ २३

पुरुष-स्त्री वक्त्रे

- १ (मैं)—मैंने खाया = (हूँ)—मे आधु
 २ (तू)—तूने खाया = (तु)—ते आधु
 ५ (वह)—उसने खाया* = (ते)—तेल्ले आधु
 २ (हम)—हमने खाया = (अमे)—अमेअये आधु
 ४ (तुम)—तुमने खाया = (तमे)—तमेअये आधु
 ६ (वे)—उन्होंने खाया = (तेअो)—तेअोअये आधु

मैंने खाया था = मे आधु ६७ हमने खाया था = अमेअये आधु ६७
 तूने खाया था = ते आधु ६७ तुमने खाया था = तमेअये आधु ६७
 उसने खाया था = तेल्ले आधु ६७ उन्होंने खाया था = तेअोअये आधु ६७

मैंने खाया है = मे आधु ७ हमने खाया है = अमेअये आधु ७
 तूने खाया है = ते आधु ७ तुमने खाया है = तमेअये आधु ७
 उसने खाया है = तेल्ले आधु ७ उन्होंने खाया है = तेअोअये आधु ७

‡ सुओ पाठ १५ 'कहु'को इस, उन, वगैरे

२.५ भइँ 'मैं गया' नी मापक 'मैं खाया' वगैरे जयी, ते सक्कर्मक
 बिबे बहु बीजा भागमा जल्लकवाजा आवये

§ खाया+था=खाया था एवीज रीते बरा, रक्खा, क्रिया, पिना,
 किया, दिया, तोड़ा, ढाका, उठावा, मारा, पीटा, बगैरेमा समसी लेबाहु ते

पाठ २४

१ ११ ग्यारह*	=	अग्यार	३१ इक्तीस	=	ऐक्तीस
१२ बारह	=	आर	३२ बत्तीस	=	अत्तीस
१३ तेरह	=	तेर	३३ तैंतीस	=	तेत्तीस
१४ चौदह	=	आद	३४ चौतीस	=	आत्तीस
१५ पंद्रह	=	पद	३५ पैतीस	=	पात्तीस
१६ सोलह	=	सोल	३६ छत्तीस	=	छत्तीस
१७ सत्रह	=	सत्त	३७ सैंतीस	=	मात्तीस
१८ अठारह	=	अठार	३८ अडतीस	=	आडतीस
१९ उन्नीस	=	आगलुनीम	३९ उन्तालीस	=	आगलुआलीस
२० बीस	=	रीम	४० चालीस	=	आलीम
२१ इक्कीस	=	ऐक्कीम	४१ इक्तालीस	=	ऐक्तालीम
२२ बाईस	=	मात्तीम	४२ ब्यालीस	=	अतालीम
२३ तेईस	=	तेतीम	४३ तितालीस	=	तेतालीम
२४ चौबीस	=	आनीम	४४ चवालीस	=	अुवालीम
२५ पच्चीस	=	पच्चीम	४५ पैतालीस	=	पैतालीम
२६ छब्बीस	=	छन्नीम	४६ छयालीस	=	छेतालीम
२७ सत्ताईस	=	सत्तालीम	४७ सैंतालीस	=	सुतालीम
२८ अठ्ठाईस	=	अठ्ठालीम	४८ अडतालीस	=	डुतालीम
२९ उन्तीस	=	आगलुत्तीम	४९ ऊनचास	=	आगलुपत्ताम
३० तीस	=	तीम	५० पचास	=	पत्ताम

* जबो पाठ जाठमो, तसे तेम अ थारे, आरे, अ-आमो, आरमो, वगेरे, तेमअ ग्यारहो बारहो तेरहो बगेरे, तेमअ ग्यारहवौं बारहवौं बगेरे

પાઠ ૨૫

કરકે = કરી, કરીને   -૦, કર = કર, કરને.

ચા	=	આધને	ચાકર	=	આઈ
પી કર	=	પીને	પીકર	=	પી
સો કરકે	=	ઊધીને	સોકર	=	ઊ ડી
ઉઠ કરકે	=	ઊડીની	ઉઠકર	=	ઊડી
આ કરકે	=	આધીને	આકર	=	આવી

જેમકે —

- ૧—મૈ ચા આતા હું = હું આધ આધુ છું
 ૨—તૂ ઉઠકર ભાગતા હે = તુ ઊડીને નહીં છે
 ૩—વહ કામ કરકે જાતા હૈ = ત વહ કરીને ગય છે (વગેરે)

ને કે લિયે, ને કો, ને, = વા, વાને, સાડ, વાને માટે

ગાને કે લિયે	=	ગાવાને	દેખને કો	=	ગેવા સાડ
પહિનને કો	=	પેહેવાને	દહરને કો	=	કરવાને
ચાંલને	=	ઉવાડવાને	દૂઢને કો	=	ગોધવાને માટે
ચૂસને કો	=	ચૂસવાને	માજને કો	=	ચાતવાળના

જેમકે —

- ૧—મૈ કપડા લાને કો જાતા હું = હું કપડા લાવાને માટે ગઈ છું
 ૨—મૈ કપડા લાને જાતા હું = હું કપડા લાવના ગઈ છું
 ૩—તૂ ચેલને કેલિયે જાતા હૈ = તૂ ચેલાને (માડ) ગય છે

— સૂચ્યનો અર્થ ચૂલ ધાતુનું અર્થ રૂપ, ચા, પી, દે માર વગેરે

† માત્ર 'કર' ધાતુની જ સાથે વળુ કરીને 'કે' આવે છે તે આ લાસ-

લાનો ઉપરથી સમજાઈ આવશે ચીજા ધાતુ સાથે તો કેવલ 'કર' જ આવે છે.

સ્વાધ્યાય ૧.

૧:—નીચેના વાક્યોને હિંદી ભાષામાં લખો-

- ૧ તે આજે શુ લાગીને કોઈ માટે ત્યા ગયા ?
- ૨ મે તેની પાસેથી અહીં આગીને શુ લીધું હતું ?
- ૩ તે છોકરીઓ ખાવા આ તરફ કેમ આગી હતી ?
- ૪ તે જમીને તેના સાથે શુ કર્યું છે ?
- ૫ અમે બધા જમીને મળવાને માટે આગીશું
- ૬ હું કાલે દોડીને કહેવા સારૂ આગી હતો
- ૭ પશુ તુ રમવાને કેમ આગી ન હતો ?
- ૮ તમે ઘેર મને મળવા માટે ક્યારે આગી ?
- ૯ હા, અમે જોલા ઉડીને નહાવા માટે ગઈ હતી
- ૧૦ આજે પેલા છોકરા ફરવા માટે આગી હતા
- ૧૧ નહાની વાછરડો વાસ ખાઈને મહુ - હતી હતી
- ૧૨ ગાય પાણી પીને ફરી આગી હતી
- ૧૩ કાલે ત્હાગ ઘેર છોકરીઓ કેમ આગી હતી ?
- ૧૪ હું જોણુનો હતો, પશુ પછી ભુલી ગયો
- ૧૫ રામચંદ્ર વખવાને અહીં આગી છે
- ૧૬ અમે પશુ ભણુવા સાથે આગી છીએ
- ૧૭ તમે શુ જાણી ગયા તે હું સમજ્યા નહિ
- ૧૮ શુ ફરીથી જહેશે ? હા 'હું જહેવાને આગી છું
- ૧૯ નેઓ વાડીમા ફક્ત સૂચી ગયા હતા ?
- ૨૦ તે મારીને નહાસી ગયો. હું પકડતા હતો

૧:—નીચેના અંકોને હિંદી ભાષામાં અક્ષર-લખો.

- ૨૨, ૧૧, ૩૬, ૪૨, ૪૮, ૬, ૨, ૪૪, ૨૧, ૨૬, ૪૬,
૪૫, ૩૧, ૧૨, ૧૭, ૧૮, ૧૬, ૧૦, ૫, ૪૭, ૫૩,

પાઠ ૨૬

एक

૧ કૈતા	=	કેવો, કેવું
કૈલી	=	કેવી
૨ અઢ્ઢા	=	સાગે, સાગ
અઢ્ઢી	=	માગી
૩ ઘુરા	=	નઢારે, નઢાર
ઘુરી	=	નઢારી

अनेक

કૈસે	=	કેવા, કેવા
કૈલી	=	કેવી, કેવી
અઢ્ઢે	=	સારા, સારા
અઢ્ઢી	=	સાગી, સારા
ઘુરે	=	નઢારા, નઢારા
ઘુરી	=	નઢારી, નઢારા

વિધાન

ગુજરાતી પ્રમાણે સારો, સારી, સારું, યમ હિંદીમાં જાણ જાતના શબ્દો નથી હોતા, ફક્ત બેજ જાતના—‘અઢ્ઢા’ ‘અઢ્ઢી’—હોય છે તે જ્ઞાસ ધ્યાનમાં રાખવું †

પરીજ રીતે—

પેસા	=	એવો, વુ	તુઝસા	=	તઢારા જેવો, વુ
પેસે	=	એવા, વા	તુઝસે	=	તઢારા જેવા, વા
બૈસા	=	તેવા, વુ	ઝનસા	=	તેમના જેવા, વુ
બૈસે	=	તેવા, વા	ઝનસે	=	તેમના જેવા, વા
તૈસા	=	તેવો, વુ	કિનસા	=	કાના જેવો વુ
જૈસા	=	જેવા, વુ	મુઝસી	=	મઢારા જેવી

વગેરેમાં સમજી લેવાનું છે

† ગુજરાતીમાં-પુરુષિમાં કેવો, કેવા નપુસક કિંમતી કેવું, કેવી અને સ્ત્રી કિંમતી કેવી થાય છે ગુજરાતીના વળા જ્ઞાસ નપુસક કિંમતના શબ્દોનો સમાવેશ હિંદીના પુરુષિમાં થઈ જાય છે

પાઠ ૨૭

ફતના	=	આટલો, હુ
ફતને	=	આટલા, લા
ફિતના	=	ફેટલો, હુ
ફિતને	=	ફેટલા, લા
ફતની	=	આટલી, લા
ફિતની	=	ફેટલી, લા

ઉતના	=	તેટલો, હુ
ઉતને	=	તેટલા, લા
જિતના	=	જેટલો, હુ
જિતને	=	જેટલા, લા
ઉતની	=	તેટલી, લા
જિતની	=	જેટલી, લા

દુગુના	=	બમણો, છુ
તિગુના	=	ત્રમણો, છુ
ચૌગુના	=	ચારગણો, છુ
પૈચગુના	=	પાચમણો, છુ
છગુના	=	છમણો, છુ
સાતગુના	=	સાતગણો, છુ
અઠગુના	=	આઠગણો, છુ
નૌગુના	=	નવગણો, છુ
દસગુના	=	દસગણો, છુ
દુગુની	=	મમળી
કલ	=	કાલે, (આવતી, ગત)
સલેરે	=	મલારે

માની,યાની	=	એટલે
પરસ્પર	=	અરુપરમ
આપસ	=	૫

અબ તક	=	હજી (અત્યાગ) મુ'તી
કબ તક	=	જ્યા (ક્યા) મુ'તી
જબ તક	=	જ્યા (જ્યાગ) મુ'તી
તબ તક	=	ત્યા (ત્યાગ) મુ'તી
બારબાર	=	વારવાર વખતો વખત
લુદ	=	પોતે, જનત
અક્સર	=	ધણુ ટગી

બહુધા	=	પરમ દિવસ
પરસો	=	આગના દિવસ
તસો	=	આગના દિવસ
તફકે	=	ફજર
સાશ	=	સાહે

નિદાન	=	૩ તલાકે
આખિર	=	અંતે
સચમુચ	=	પરેખર

શટપટ = { અપારામધ
ઉનાવળા

પાસ = નજીક

દૂર = દૂર

જરૂર = જરૂરથી

જરૂરત = જરૂર

પાર = પાર

વાહિયે = બેધે

સબ જગહ = બધે

માનો = માણે

શોષ = ઝાડા

જ્યો = જેમ

યો = એમ

બીચાબીચ = વચોવચ

બીચ = વચે

આગે = આગળ

પીછે = પાછળ

નીચે = નીચે

ऊपर = ઉપર

अदर = અદર

बाहर = બહાર

तले = તળે

बदले = બદલાયા

बायाँ = ડાબે

दाहिना = ડાબણે

त्यों = તેમ

પાઠ ૨૮

ના, ની, ને, વાલા, લી, લે, = વાનો, નુ, ના, ની, નાર, વાળો.

करना है = કરવાનો કરવાનું છે

जानेवाली है = જાનાર છે

रखने हैं = મડવાના છે

आनेवाला है = આવવા વાળો છે.

देनी है = આપવાની છે

आनेवाले है = આવનાર છે

* ઝુબો પાઠ ૨૬ માં 'विधान' તથા નીચેની દિવ્યણી

विधान

केटलाक प्रसंगे—‘तुझे करने का है’ मुझे खाने का है, उन्हें जानेका है, पक्षी रीते बोले छे ते ठीक नथी, पण ‘तुझे करना है’ ‘मुझे खाना है’ ‘उन्हें जाना है’ ‘मुझे लेनी है’ ‘तुझे खानी है’ पक्षी रीते बोलवुं जोइए ए सिवाय —

मेरे को, तेरे को, तुम्हारे को, हमारे को वगैरे

जे बोलबामा आवे छे ते पण ठीक नथी ते जग्याए ‘मुझे तुझे, तुम्हें, हमें, इसे, उसे इन्हें, उन्हें वगैरे बोलवुं जोइए जेमके —

केटलाक अशुद्ध वाक्यो

- १ रामचन्द्र ! तेरे को क्या चाहिये ?
- २ मेरे को तो आम चाहिये.
- ३ और तुम्हारे को कहां जाने का है ?
- ४ हमारे को तो बहुत काम करने का है.

उपला शुद्ध वाक्यो

- १ रामचन्द्र ! तुझे (तुझको) क्या चाहिये ?
- २ मुझे (मुझ को) तो आम चाहिये
- ३ और तुम्हें (तुम को) कहां जाना है ?
- ४ हमें (हम को) तो बहुत काम करना है

પાઠ ૨૯

પુરુષ—સ્ત્રી

૧ મૈં જાઝ	=	હું જાઉં	૨ હમ જાવેં	=	અમે જાઈએ
૩ તૂ જા,(જાવે)=	તું જા,(જાય)	૪ તુમ જાઝો	=	તમે જાઓ.	
૫ વહ જાવે	=	તે જાય	૬ વે(વહ) જાવેં	=	તેઓ જાય

૧ મૈં દેઝૂ	=	હું જોઉં	૨ હમ દેઝેં	=	અમે જોઈએ
૩ તૂ દેઝ(દેઝે)=	તું જો (જુવ)	૪ તુમ દેઝો	=	તમે જુઓ.	
૫ વહ દેઝે	=	તે જુએ	૬ વે દેઝેં	=	તેઓ જુએ.

પુરુષ

૧ મૈં જાતા	=	હું જાત, જતે	૨ હમ જાતે	=	અમે જાત, જતે
૩ તૂ જાતા	=	તું જાત ,,	૪ તુમ જાતે	=	તમે જાત, ,,
૫ વહ જાતો	=	તે જાત ,,	૬ વે(વહ)જાતે	=	તેઓ જાત, ,,

સ્ત્રી

મૈં જાતી	=	$\left\{ \begin{array}{l} \text{અર્થ} \\ \text{જાણતી પ્રમાણે} \\ \text{પુરુષ} \end{array} \right.$	હમ જાતી	=	$\left\{ \begin{array}{l} \text{અર્થ} \\ \text{જાણતી પ્રમાણે} \\ \text{પુરુષ} \end{array} \right.$
તૂ જાતી	=		તુમ જાતી	=	
વહ જાતી	=		વે જાતી	=	

स्वाध्याय १०

१:—नाचेना हिंदी वाक्योंने गुजराती भाषामां लखो

- १ मैं आज खेलने को गया होता तो कैसा अच्छा होता
२. तुझे खेलना होता तो तू जरूर जाता
३. उन्हें ऐसा करना होता तो वे भी जाते
४. इन लड़कियों§ को खाना होता तो हमारे घर आतीं,
- ५ हा, ये गई होती तो तू भी जरूर आया होता, और वे भी आते
- ६ तुम कहो तो मैं भी जाऊ और वे लड़किया भी जावे
- ७ नहीं, पहले तुम सब जाओ, हम फिर आयेंगे
- ८ वह देखो कौन आता है, वह भी जावे तो अच्छा
- ९ भाई! तू कुछ लिख पढ़, नहीं तो पछतायेगा
- १० तुझे जो चाहिये, मुझे कह, वह मैं सब चीजें दूंगा
- ११ हमें कुछ न चाहिये, तुम गये होते, तो हम खुश होते
- १२ तुम्हें जो करना है, देना है वह कहो न' कहते क्यों नहीं?
- १३ मुझे खाना खाना है, कहो तो खाऊ पिऊ ?
- १४ तुम्हें अपनी कलम देनी हो तो दो, नहीं तो मत दो
- १५ जितनी कलम चाहिये उतनी ले लो, बल्कि, दुगुनी ले लो

---

§ अर्ही गुजरातीनी माफक मूल रूप न रहेतां आगळ प्रत्यय आच-
वाधी दीर्घ 'ई' ने बदले द्वस्व 'इ' थई जाय छे, जुमो पाठ १४ मो,
नारिणां, नारिणोंने' वगैरे

૨:—જીવેના ગુજરાતી વાક્યોને હિંદી ભાષામાં લખો.

- ૧ તમે કાલે અહીં હોત તો કેવું સારું થાત
- ૨ જો તમારે જગવાનું હોત તો તમે કેમ ન કરત
- ૩ જેટલું જોઈએ, તેટલું મ્હારી પાસેથી લઈ લે, ત્યાં ન જ
- ૪ તેમને લાવવાનું હોત તો તો તેઓ કેમ ન આવત
- ૫ તમે બધા ગયા હોત તો તે પણ આવત, હવ તમે જતની જાઓ
- ૬ તું પણ જા, અમે પગીની ત્યાં આવીશું ત્યાં મારે મટે નાનીશું
- ૭ જુઓ આ એક ન્હાની બિનાડી ઉદગતે પડે છે કની દોડે છે
- ૮ તે કેવો રડતો રડતો આવે છે મેં કહ્યું હતું કે તું વેળ
- ૯ તમારે આજે ક્યા જવાનું છે તે ક્યા ગેવાનું છે તે કહો !
- ૧૦ હા, હું કહીશ કે તમે બધા મહુ નકારા એટલે ખગલ છોડરા છો.
- ૧૧ તું જો ન આપ્યો હોત તો હું કહત કે તું પણ ત્યાંથી આવ્યો જા
- ૧૨ છોકરીઓ ! તમે ભણવા માટે ક્યાં આવગો, તે કહો
- ૧૩ અમારે એક કલમ, એક ખરીઓ ને એક ચોપડી જોઈએ
- ૧૪ તે ડોકરીઓ આજે શાળામાં ન ગઈ હોત તો ગુસ્સો થી કહેત
- ૧૫ મ્હારે અહીં રહેવું છે અતે ટેલવાક કામ કરવાના છે
- ૧૬ તમે કહો તો હું જાઉં કેમકે આજે પેર કોઈ નથી
- ૧૭ કાલે રામચંદ્રને ત્યાં જવાનું છે કોઈ નેડવા પણ આવગે
- ૧૮ મ્હારે ત્યાંથી એક ચોપડી આવવાની છે તે ભણવા માટે મારી છે.

स्वाध्याय ११

*गाँव की बिल्लियाँ बहुधा कबूतों तथा शहरों की बिल्लियों से अधिक डरावनी होती हैं, वे केवल मूसों (चूहों) के लिये ही भयानक नहीं होती, बल्कि चिड़ियों, खरहों तथा गिलहरियों के लिये भी उसी प्रकार भयानक होती हैं जो लोग गाँवों में रहते हैं उन्होंने अक्सर देखा होगा कि गाँवों की बिल्लियाँ छोटे कुत्तों को तो कुछ गिनती ही नहीं मामूली कुत्ते तो उनके सामने दुम दबा कर भाग जाते हैं

एक दिन एक बड़ी मोटी ताज़ी बिल्ली बेल के पेड़ पर चढ़ गई और ऊपर से एक गिलहरी पकड़ लाई गिलहरी की गरदन से खून निकल रहा था, लेकिन उसमें थोड़ी जान बाकी थी बिल्ली उसे जमीन पर रख कर उस से थोड़ी दूर पर बैठ गई, और उसी ओर बराबर ताकने लगी. वह बार बार अपनी पूँछ को इधर उधर जमीन पर पटकती थी और जब वह अधमरी गिलहरी उठने की कोशिश करती उसी समय उस पर पंजा रख देती थी जिस समय वह बिल्ली अपने भोजन का प्रबंध कर रही थी सुरेशजी कहा जा पहुँचे, सुरेश की उम्र इस समय तीन वर्ष की थी गिलहरी के देखते ही सुरेश की इच्छा उसे उठा लेने की हुई यह बिना सोचे ही—कि बिल्ली कहीं मुझपर आक्रमण न करे वे आगे बढ़ने लगे, उनको आगे बढ़ते देख कर बिल्लीने जे.जे.जे.

---

* स्वाध्याय ११ थी माँहीने ते अस सुधीना गद्य पद्यने मार्गतर कर्मा पहेला एकमी बहु बलत स्पष्ट वाचबाहु राखनु शाळामा तो बाबता म्होडेज तरजुमा करवो

गुराना शुरू किया परन्तु सुरेश ने निर्भय हो कर गिलहरी को उठा लिया ज्यों ही वे उसे उठा कर चलने लगे त्यों ही बिल्लीने बड़ी भयंकरता से उन पर हमला किया उसे आता देखकर और उसके पंजों की चीट के डर से वे भाग न गये. बल्कि उन्होंने उस बिल्ली का स्वागत लालों तथा मुँहों से किया लगभग आध-घंटे तक उसका युद्ध होता रहा, अंत में एक आदमी वहाँ आ निकला उसने इन को बून से भरा हुआ देखकर उठा लिखा और बिल्ली को भगा दिया सुरेश के पाँच एक महीने में अच्छे हुए.

गाँव=गामधु	मोटी ताजी=गडी लड़	आक्रमण=डुमडी
हरावनी=मीहामशी	मरदन=डोक	लतामन=सासरे
मूसों के लिये=छिदरे भाटे	जान=छय	आ निकला=आमी ५-
खरहा=अमधु	कोशिक=कोशिश	होये
उसी प्रकार=तेज गीने	सुरेश=अध वीर आलडुनु	बाब=बा
दुम=५ छडी	नाम	गुराना=धरकुनु

अक द्विमे अथेरे^१ ५ नदीने गिनारे दीसा^२ वास उपर भेडा^३ होता, ते समये मे अक गामने थोलाता^४ वाछरडा साथे करती गेठ^५ ग्यार ते वाछरडु यरतुं यरतुं^६ पोतानी माथी जरा वेगणे जतु अथवा पासनी भस्ती^७ करतु कुदतु हुं जतु ते वभते तेनी माता अधीर धर्म^८ जती अने अनिशय प्रेम वउ^९ पोताना आणक रूढामु जेती, तेमजममता अरेका अयोजवडे वाछरडने भोक्षारती हती

१=दुपहर, २=हस्ते, ३=झपने, ४=चरवा अरता, ५=झमेर, ६=रारत, ७=झार, ८=

स्वाध्याय १२

जब सुरेश ११ ही वर्षके थे, उनको अकेले कलकत्ते से नाथपुर की यात्रा करनी पड़ी। इनकी शैतानियाँ अभी कुछ भी कम न हुई थीं। ये कभी घर पर न रहते, सदैव इधर उधर खेला कूदा और उत्पात मचाया करते थे। जब वे नाथपुर जा रहे थे, उन्हें मार्गमें एक बड़ा भारी आमका वृक्ष मिला। उन्होंने उस पर एक घोंसला देखकर तुरन्त उसके लेनेके लिये चढ़ना आरम्भ कर दिया। घोंसलेके पास पहुँचे ही थे कि पीछेसे किसी जानवरके फुसकारनेकी आवाज आई। उन्होंने पीछे फिर कर देखा। जो भयकर वस्तु उन्हें दीख पड़ी, उससे किसी बालकके तो क्या, बड़े बड़े आदमियोंतकके छुँके छूट जाते। उन्हें अपने नीचे एक बड़ा काला साप दीख पड़ा। पर वे इससे डरे नहीं।

क्रोधसे भरा हुआ सर्प उनकी राह पर ही था, इस लिये उनका नीचे उतरना लगभग असंभव ही हो गया था। तुरन्त सर्पकी ओरसे मुँह फेर लिया और धीरे धीरे नीचे उतरनेका विचार किया, जिसमें वे उस सर्पसे दूर होकर उतर जावे। ऐसा करने पर भी उस सर्पसे बचना अत्यन्त कठिन था। और न वे, एक साथ ढाल परसे उछल कर, उस खोखलेके ऊपरले, जि-
समें वह सर्प था, कूद ही सकते थे, क्योंकि ऐसा करना बहुत मुश्किल था। अब न तो वे नीचे ही उतर सकते थे, क्योंकि जितने नीचे वे उतरते उतने ही वे साँपके पास आते जाते थे, और न ऊपरकी शाखा पर जा सकते थे, क्योंकि वह बिल्कुल पतली थी। इन सब बातोंपर ध्यान करके सुरेशने अन्तमें जी-

वन-युद्धके हेतु नीचे उतरना ही आरम्भ कर दिया। साँप भी अपनी शिकारको पास आता देख फन उठाकर तैयार हो गया। थोड़ी देर रुककर उसने उनकी जवापर काटनेकी इच्छासे फन मारा। दैवयोगसे फन उनकी जाधमें न लगकर वृक्षकी शाखा पर पड़ा। वह साँप अपना फन वहाँसे उठानेवाला ही था कि वीर सुरेशका बायाँ हाथ ठीक उसके फन पर जा पड़ा। उन्होंने उसके सिरको खूब जोरसे मुट्ठीमें पकड़ लिया। प्रायः बगाली बालक हरवक्त एक चाकू अपने पास रखते हैं। उन्होंने भी जेबमें एक चाकू रखा था। उन्होंने तुरन्त उसे दाहिने हाथसे निकाल लिया और दाँतसे खोलकर वे भुजाओं लपटे हुए साँपको काटने लगे। चाबीस पचास सेकंडमें उन्होंने साँपका सिर काट कर जमीन पर फेंक दिया। ऐसी भत्कर घटनाके बाद फिर ऊपर चढ़नेकी हिम्मत शायद ही कोई बाक करता। परन्तु सुरेश ठीक घोंसले तक जा पहुँचे और चिड़ियोंके बच्चोंको निकाल लाये। उतरते समय उन्होंने उस खोखरेमेसे उस साँपको भी निकाल कर नीचे फेंक दिया। साँपकी लम्बाई ६ फीट और पे-की-चीड़ाई ६ इंच थी उस साँपको और चिड़ियोंके बच्चोंको वे जयचिह्नके समान अपने पिताके पंख ले गये। ऐसी घटनाओंसे उनके सब कुटुम्बियोंको प्रतीत हो गया था कि सुरेश अवश्य ही किसी न किसी दिन अपनी जान खोदेगा।

સૈતાનિયા=મસ્તીઓ	છકે છૂટના=૬૬ ઉપગત-	ઝઠાનેવાચા હી થા=તે-
સદવ=હ મેશ	ની ગભરામણ	ચારીમા હતો
સ્પાત=તોફાન	લોલલા=ખખોલ	લપટે ફુલ=વીટાએ ના
ચોસલા=માળો	પતલી=પાતળી	ઘટના=ખનાવ
ફુસકારના=કુ ફાડવું	રુકકર=અટકાવે	લમ્બાઈ=લંબાણ
જવા } =મગવ	દૈવયોગ=મનમેગ	ચૌકાઈ=પહેળાણ
જાંબ }		ફૂલ=નસુ
		પ્રતીત=ખાત્રી, માનુષ
		લો દેગા=ગુમાવશે

પાઠ ૩૦

પુરુષ

મૈ ગયા હોઝગા = હુ ગયા હશ હમ ગયે હોયેંગે = અમે ગયા હત્યુ
તૂ ગયા હો(યે)ગા = તુ ગયા હરો તુમ ગયે હોઓંગે = તમે ગયા હગો
વહ ગયા હો(યે)ગા = તે ગયા હશે વ ગયે હોયેંગે = તેઓ ગયા હશે

સ્ત્રી

મૈ ગઈ હોઝગી = હુ ગઈ હશ હમ ગઈ હોયેંગી = અમે ગયા(ઈ)હત્યુ
તૂ ગઈ હોયેગી = તુ ગઈ હરો તુમ ગઈ હોઓંગી = તમે ગયા(ઈ)હશે
વહ ગઈ હોયેગી = તે ગઈ હશે વે ગઈ હોયેંગી = તેઓ ગયા(ઈ)હશે
મૈ ગયા હુ હમ ગયે હૈ મૈ ગઈ હુ હમ ગઈ હૈ
તૂ ગયા હૈ. તુમ ગયે હો તૂ ગઈ હૈ તુમ ગઈ હો
વહ ગયા હૈ વે ગયે હૈ વહ ગઈ હૈ વે ગઈ હૈ *

* આ પાઠના વાંચનાઓના આર્ષાંતર માટે શ્વાધ્યાય ૧ ની માફક શિક્ષકોઈ ચોટાક ગુજરાતી શાસ્ત્રો ઘડી કાઢી વિદ્યાર્થીઓને આપવા

पाठ ३१

करता रहना

करता रहता है = करते रहे छे

" = करी करे छे

आते रहते हैं = आया अरे छे

सोती रहती हैं = उ या अरे छे

करने लगना

करने लगता है = अवा लागे छे

खाने लगती हैं = भावा भाउे छे

देखने लगती हो = नेवा लागे छे

पढ़ने लगते हैं = पाथवा भाउे छे

मैं कर रहा था } = ते
त कर रह था } = ते
वह कर रहा था } = तेहम कर रहे थे } = ते
तुम कर रहे थे } = ते
वे कर रहे थे } = ते

किया गया है = करवाभा आंयु छे

* पकड़ा गया है = पकड़ाभा आंयु छे

निकाल दी गई है = अही मूझाभा आंयु छे

रख दिये गये हैं = भुझाभा आंयु छे

क्या करना चाहते हो? = शु अवा भागे (आहो) छे?

कहा जाना चाहती है? = आ अवा भागे (आहो) छे?

अशुद्ध

१. मैंने जाना- है

२. हमने खाना है . .

३. उन्होंने करना है

शुद्ध

१. मुझे जाना है = म्हारे भवुं छे

२. हमें खाना है = अभावे भावु छे

३. उन्हें करना है = तेभने करवावु छे

* 'पकड़ने में आया है' एम बोलवानी पद्धति विशेष नहीं.

† क्या करनेको मांगते हैं 'क्या करना मांगते हो' एवा अशुद्ध प्र-
योग करवा नहीं तेमज तुम' नी जग्याए 'आप' प्रयोग यता 'आप
करते हो' एम न बोलता 'आप करते हैं' आप जायेगे' बगैरे बोलवुं

- एमज तुम, तुम्हें उसे, किते, बगैरे, जुधो पृष्ठ ५८.

ए = दो, लु, ली, ला, लां.

गया हुआ	=	गयेलो	किया हुआ	=	करेलु
आये हुए	=	आयेला	गई हुई	=	गयेली
खाई हुई	=	आयेली	किये हुए	=	करेला

पाठ ३२

५१ इकावन	=	ओकावन	७६ छहत्तर	=	छातेर
५२ बावन	=	बापन	७७ सतहत्तर	=	सीतोतेर
५३ त्रेपन	=	त्रेपन	७८ अठहत्तर	=	छंडातेर
५४ चौअन	=	चोपन	७९ उनामी	=	धगनाओम
५५ पचपन	=	पचापन	८० अस्सी	=	ओमी
५६ छापन	=	छपन	८१ इक्यासी	=	ओझ्यासी
५७ सत्तावन	=	भतावन	८२ ब्यासी	=	प्यासी
५८ अठ्ठावन	=	अठावन	८३ त्र्यासी	=	त्यासी
५९ उनमठ	=	ओगलुमाठ	८४ चौरासी	=	चौर्यासी
६० साठ	=	माठ	८५ पचासी	=	पचाग्री
६१ इकमठ	=	ओकमठ	८६ छयासी	=	छाग्री
६२ बासठ	=	भामठ	८७ सतासी	=	सितामी
६३ त्रेसठ	=	त्रेसठ	८८ अठामी	=	छिमी
६४ चौंसठ	=	चोसठ	८९ नवासी	=	नेयासी
६५ पैसठ	=	पामठ	९० नव्वे	=	नेवु
६६ छयासठ	=	छामठ	९१ इक्यानवे	=	ओनाथु

† केटलाक लोको अजाण्यामां 'गयेली' 'गयेला' 'आयेले' वगैरे
अशुद्ध प्रयोग करे छे

६७ ससठ	=	ससठ	९२ बानवे	=	आष्टु
६८ अडसठ	=	अडसठ	९३ प्रयानवे	=	त्राष्टु
६९ उनहत्तर	=	अग्नोत्तरी	९४ चौरानवे	=	चौराष्टु
७० सत्तर	=	सीत	९५ पचानवे	=	पचाष्टु
७१ इकहत्तर	=	अकिते	९६ छयानवे	=	छन्नु
७२ बहत्तर	=	भोतेर	९७ सतानवे	=	सत्ताष्टु
७३ तिहत्तर	=	तोतेर	९८ अठानवे	=	अष्टाष्टु
७४ चौहत्तर	=	चुवातेर	९९ निन्नयानवे	=	नन्वाष्टु
७५ पचहत्तर	=	पचोतेर	१०० स	=	सो

पाठ ३३

करनी करती	=	करनी करती	}	=	करनी करनी = करते करते
करती हुई (हुई)	=	"			
करता करना	=	करनी करनी			
करता हुआ	=	"			
करते हुए	=	करनी करनी			

मैं अपना = मैं मेरा, हम अपना = हमारे आपस-आपस आपस
 तू अपना = तू तेरा, तुम अपना = तुम्हारे आपस-आपस आपस
 वह अपना = ते तेरा ये अपना = तेरा तेरा [आप आप
 तथापि, तोभी, = तथापि छता छनाफु नेपर भी = छता

उदाहरण-

(करते करते) करती करती थक गई = (करनी करनी) करनी करनी
 थकी गई

* एषज, भाता, पीता, जता, = खाते, पीते, जाते, वगैरे

§ पुल्लिङ्ग सब को वस्तु अनेक दोष तो 'अपने'

x 'पोताहु' 'पोताना' पर थाय, पर विशेष प्रचार नहीं.

(ચઢતે ચઢતે) ચઢતી હુઈ ગિર પડી = (ચઢતા ચઢતા) ચઢતી પડી ગઈ.
(ચાતે ચાતે) ચાતા ચાતા સો ગયા = (ખાતા ખાતા) ખાતો ખાતો
હુંથી ગયો

(ચલતે ચલતે) ચલતા હુઆ ચૈઠ ગયા = (ચાલતા ચાલતા) ચાલતો બેસી ગયો
(„ „) ચલતે હુપ ચૈઠ ગયે = („ „) ચાલતા બેસી ગયા
આજતો મૈ અપના હી કામ કરૂંગા = આજે તો હું મહાગજ કામ કરીશ.
હમ અપની હી સુનાતે થે = અમે અમારી (પોતાની)જ મલખાવતા હતા
તૂ અપના હી કામ કરતા રહતા હૈ = તું તહાર જ કામ કર્યા કરે છે
નુમ અપને ઘર કયોં નહીં જાતે ? = તમે તમારા જેઠ કેમ નથી જતા
વહ અપની હી વઢાઈ મારતા રહતા હૈ = તે તેનાજ વખાણુ કર્યા કરે છે
વે અપની તારીફ નહીં કરતે = તેઓ તેમના (પોતાના) વખાણુ કરતા નથી
તો મી વહ નારાજ રહતા હૈ = છતાં પણ તે નારાજ રહે છે
કહને પર મી નહીં સુનતા = કહ્યા છતાં સાંભળતો નથી

સ્વાધ્યાય ૧૩

વિષ્ણુ પોતાની માને કહેવા લાગ્યો, ૧ મા ! આપા કમળા અને ચદ્ર-
ભાનુને લઈને ગયા છે તે ક્યા હશે ? શુ કરતા હશે ! કમળા શુ ખાતી
હશે ? ક્યા સુતી હશે ? ત્યા ખાટલો હશે ? અને ત્યા રમતા હશે ખરા !
બા ! ચદ્ર તો રડ્યા કરતો હશે તે શા માટે ગયેલો છે કમળા પણ
અમથીજ ગયેલી છે અને મોઝયો હોત તો બહુ મજા પડત માથે કહ્યું
ભાઈતે તો તે વખતે કહ્યુંજ નહિ કે હું જનાર છું કમળાએ તો ‘મહારે
જવાનુ છે’ એમ ચોખ્ખુ કહેલુ ચદ્રે પણ કહ્યું કે ‘મહારે પણ જવુ છે’.
નારા આપાએ મુબદ્ધી કાગળમાં લખ્યું છે કે ‘વિષ્ણુ શુ કર્યા કરે છે, અમારો

૧ માતા માટે સંકોષન, ૨ વ્યર્થ, ૩ દિનમર, ૪ કુવમ, ૫ એ=મી

દિવસ ગમ્યા જ કરતો હરો,' ભાઈ! પેલા છોકરા કેમ આ યા કરે છે ?
 કાલે તમે બધા મેડે થુ કરી ગયા હતા ? હવે તેઓ આવે તો કહે ? કે
 'તમે તમારા ઘેર જાઓ અહીં કામ કરવાનું છે હા' બોલ હું તારા બાપાને થુ
 લખી દઉં ' હું કાલે વાન્યા કરતી હતી ભાગે તું કેટલી યમગતી કરી ગયો
 હતો ? આજે તને ખડકડામાં આવ્યો છે એમ ને લખ, ચંદ્ર કેવો સવાગમાજ
 ભણના લાગે છે કમળા તો ત્યાંએ ભણતી હશે તને એથીજ મોકલવામાં
 આવ્યો નહિ ને હું તને ફરી પણ કેમ મોકલવાની ? કમળા અહીં પણ
 મ્હારી જોડે કામ કરવા મડતી હતી, જાણે છે ને ? તારા બાપાને દરગેજ પૂછતી
 કે બાપા આજે આપ મને થુ લખવા માફ કરો છો ? આપ મને જોડે
 નહ જશો તો હું ત્યાં પણ બહુ ગમનાર નથી' જો તું થોડી વાર પણ
 એમીને ભણે તો તને પેડા આપવાની છુ નહિ તો તને ધેરથીપએ કાઢી
 મુડવામાં આવશે તારા બાપા બહુ ચીત્તે લાવવાના છે મ્હારે પરમ દિવસે
 પુરીઓ કરવી છે એ બધું તને ભણે તો જ મળે ને ! એ સાભળી વિષ્ણુ
 જગ ખુશ થઇને વાચવા બેસી ગયો

સ્વાધ્યાય ૧૪

અન્હે નાવમેં ચઢકર ઇધર ઉધર ધૂમને કા શૌક વહુત થા.
 પક દિન વે દોપહર કે સમય નાવ પર ચઢકર ઇરાવતો નદી કે
 કિનારે કિનારે અપની નાવ સેને લગે. જ્યોંહો સધ્યા હોને લગો
 ત્યોંહો અન્હોને નાવ કો કિનારે પર બોંધ કર ઘર તક ટહલ્તે
 હુપ જાને કા નિશ્ચય કિયા, વે નિઠર હો કર ધીમે ધીમે ચલને
 લગે, અન્હે પાસ અસ સમય કોઈં બી હથિયાર ન થા। યહોં તક
 કિ પક રૂલરકે અતિરિક્ત હાથમેં પક છોટોસી છડી બી ન થી।
 સુરેશ અપની વર્તમાન દશા પર વિચાર કરતે હુપ ઘરકો આ રહે
 થે। રાહમેં અન્હો કો કિસાનોંકે અતિરિક્ત ઔર કોઈં ન મિલા।
 અજ સુરેશ પક અંધેરી ગલીસે જા રહે થે, અન્હો પક પેસા શમ્બ

सुनाई पड़ा कि जैसे किसीने उनकी ओर पत्थर फेंका हो। परन्तु वृक्षमें लगनेसे उन्हें मालूम हो गया कि वह पत्थर नहीं चरन् किसी डाकूकी फेंकी हुई एक प्रकारकी छोटी बछ्छी थी। वे थोड़ी दूर ही भागे बड़े होंगे कि किसीने फिर वही हथियार फेंक कर मारा, परन्तु ईश्वरकी कृपासे दोनों चोटें निष्फल हो गईं। शीघ्र ही सुरेशका दो मनुष्य अपने पर आक्रमण करते हुए दिखाई पड़े। सुरेशको अब अपने मित्रकी देतावनीकी याद पूरी तरहसे आ गई। अब उन्हें अपनी रक्षाकी कोई आशा न थी। अन्तमें यह विचार करके कि अगर मरना है तो बीरन के साथ ही क्यों न मरे, वे दो तीन कदम पीछे हटकर और फुटरूलर अच्छी तरह हाथमें एकड़कर, खड़े हो गये, और दान पीस पीस कर अपने शत्रुओंकी प्रतीक्षा करने लगे। इनको बहुत छोटा समझकर उनमेंसे एकहीने पहले आक्रमण किया। सुरेश उनकी मरम्मत करनेके लिये तैयार थे। वह डाकू पान आया ही था कि सुरेशने तान कर खोपड़ेमें रूलर जमा ही दिया। उसके लगने ही वह पृथ्वी पर गिर पड़ा। अपने साथीकी यह दशा देखकर दूसरे डाकूसे न रहा गया। उसने फुर्तीसे आक्रमण कर सुरेशके हाथसे रूलर गिरा दिया। अब क्या था, दोनों निहत्थे थे दोनोंमें कुश्ती हाने लगी। थोड़ी देरमें ही सुरेशको पता लग गया कि इस डाकूसे मल्लयुद्धमें जीतना सर्वथा असम्भव है। सुरेश पृथ्वी पर गिरनेवाले थे कि उधरसे एक बागन आ निकरी। यह अच्छा मौका पाकर सुरेशने सहायताके लिये जोरसे चिल्लाना शुरू किया। डाकू यह सोचकर कि शायद बचनेका मौका न मिले सुरेशको छोड़कर भाग गया। इसी समय वहां कुछ लोग पहुँच गये और उन्होंने सुरेशको बचा लिया।

કદમ=ડગલા

નાંવ=હોડી

દોષદૂર=મપોર

કિનારે કિનારે=ડાકે ડાકે

સેના=હ ડારતુ

ચેતાવની=ચેતવણી

મૌકા=તક

અતિરિક્ત=સિવાય

વરન=પણુ, કિતુ

હાકુ=દુઠાર

વહોં=ઠર' જેવો નાત્ર

પ્રતીક્ષા=ગહ જોની

કિસાન=ખેડુન

મરમત=મુધારા, પીડ ડરતુ

ફુર્તી=ડડપ

નિહરવે=શસ્ત્ર ડગરના

બારાત=ડાન

ચિહ્નાના=મૂમ, ચીમ
પાડવી

સ્વાધ્યાય ૧૫

જાઓ તહમારા રાજ્યમા પાછા ચાલ્યા જાઓ અને વધુમા ડકુ ડુ
તે માલજો—દહિ પણુ દુર્મયતા ઉપર અચાચાર રમા કરના વમ
રકરના નહી કટનાય મહોટા તમે કમ ન હો પણુ એટલુ યાદ રખતે
કે તહમારથો મહોટા પણુ આ મમારમા છ ડહચ ન પણુ હોય તોય
પ્રતી તો તમારા ડરના એવડચારી અયાચારને કહી મડુએ નહિ
તમે પણુ દુનિયાના આ નિયમના દામ છે

ના તુ ક્ષત્રિય માલક કે તહને આજ છાજે છે—રશને માટે જીવન અને
વેચાલિત ડાજે મત્યુ—એ તો ક્ષત્રિયનુ, પીરનુ ડર્તવ્ય છે—પર્મ છે ત્હને
તો આજ ગોમે કે હુ છુ અન્તકાલે આપી ગયા પ્રાપ્ત કરી આમ
મુઠ ગયો હોકે એ ડહજા ખુશ્ના નીલ આડશની નાચે સમર લવમા
આપી—અન્તિમ ગયા ખીંછી હોય, મહામે મત્યુતો રકનમાયર ઉડગતો
હોય, એના શર્ફ સબજાતા હોય અને ચાગે દિશામા સમર ડાનાડન
મચી રથો હોય

આ તો તહમને છાજે એલુ બોલયા માલજો, હુ મરતે પાતુ એની ઈન્દા
વિરહ નથી ખોતાવતી જો ડાઇને પણુ પોતાની જન્મમૂમિતો ડાવ
ખાલો હોય ડાઇને પોતાના ધર્મ પર બકિત હોઈ જે ડાઈ સ્વામીનતા
માટે આપવા તૈયાર હોય, તો તેજ ચાલયા આવે એવો એક પણુ
વીર સોની બસબર છે કાચા દિશના, અમિત ચિત્તા, માથુસો મહારે

જોઈતા નથી મહારે તો એકામ, દૃઢ પ્રતિજ્ઞાવાળા માણસો જોઈએ છે. એ માર્ગ છે, પસંદ કરી લો — એક તરફ વિલાસ, આમોદ, આરામ અને ભોગ છે, જ્યારે બીજી તરફ મહેનત, અનાહાર, દારિદ્ર્ય અને દુઃખ છે. આ તરફ મમાર, વગ્યાગ અને શાન્તિ છે, જ્યારે બીજી બાજુએ દેશ—પ્રતિનુ કર્તાવ્ય બહુ છે — પસંદ કરી લો.

મનુષ્યના પ્રારબ્ધ નિર્માણને માટ બ્રહ્મિ એ સર્વાદૃષ્ટ નજર છે. ડારણ કે જ-મર્યાદા સાધારણ રીતે તે ભૂમિના ડાર્ય મર્યાદાઓ, આદર્શ અને ડવન હેતુઓને સ્વભૂમિજનિત બધુઓ માથે સગઈત કરે છે.

એ તો ભીમસ્વરે ડેટલીય વાર ડહેવામા આવ્યુ છે “માત્ર કાર્યમાજ ત્હારે અધિકાર છે” જે એક વ્યક્તિને માટે સત્ય છે તે મમરત જાતિને માટે પણ પોતાની માતૃભૂમિના સમન્ત ડાર્ય દેશવાસીઓએ જાતેજ ડરવા જોઈએ આ એમનો વશપગપગનો વારસો છે આ દષ્ટિબિન્દુથી વિચાર કરતા પ્રત્યેક વ્યક્તિનુ અન્તિત્વ નામ શેષ માત્ર, કે કોઈ કુટુંબના, એકાદ મધના, કોઈ એકાદ સપ્રદાયના અશ રૂપેજ નથી ડિન્તુ બરાબર રહમજલુ જોઈએ કે પ્રત્યેક વ્યક્તિ એક મહાજાતિનુ સદૈવ મુક્ત એવુ એક વિશિષ્ટ અંગ છે આથી કરીને પ્રત્યેકે મહાચિંતાશીન અને ડર્મા બનવાનુ છે.

૧, ન કરના !

૨ ન કરના !

—*—

●સ્વાધ્યાય ૧૬

૧-થોડાક વાકયો લખી લાવવા જેમાં પાઠ ૨૨, ૨૩, ૨૯ પ્રમાણેના વધ દાસલા આથી જાય, તેમા પાઠ ૬, ૧૮, ૨૦-૨૭ માંથી પળ મદદ લીધેલી હોવી જોઈય.

— સ્વાધ્યાય ૭માની પદ્ધતિ પાઠ ૨૨, ૨૩ માંથી અને સ્વાધ્યાય ૮માની પદ્ધતિ પાઠ ૨૯-૩૦ માંથી શિક્ષકોપ પ્રશ્નો ગોઠવી વિદ્યાર્થીઓને પૂછવા સ્વાધ્યાય માટે વસત જરૂર પ્રમાણે લગાડવો

- २-थोडाक एवा वाक्यो बनाववा जेमा पाठ २५, २८ प्रमाणेना दाखला आवी जाय, तेमा पाठ ७-९-११-१९-२१ माथी पण मदद लीधेली हांवो जोइप
- ३-स्वाध्याय ११, १२, १३, १४ माथी पाठ २५, २८, ३०, ३१, ३३ प्रमाणेना थोडाक दाखलावाक्यो लखी लाववा
- ४-पाठ २८ ना विधान प्रमाणे शुद्धाशुद्ध प्रयोगना नवा दाखला आपवा
- ५-पाठ ३१ प्रमाणेना बीजा अशुद्ध वाक्योना दाखला ममजावी बताववा
- ६-पाठ ३३ ना आधारे उदाहरण दीठ त्रण त्रण नवा मोटा उदाहरण लखी लाववा

सरलपद्य

चूरन खाते यडिटर जात । जिनके पेट पवै नहिं बात ॥
 चूरन अमला वाले खावै । दूनी रिश्त तुरत पचावै ॥
 चूरन पुलिस वाले खाते । सब कानून हजम कर जाते ॥
 चूरन सभी महाजन खाते । जिससे जमा हजम कर जाते ॥
 (श्री भारतेन्दु हरिश्चंद्र कृत ग्रहसनसे)

नीरस बक्ता जी ! सुनो, बैठ रहो शगहि मौन ।
 कनफोड़ा रघुडियाल की, ठनक सहेगा कौन ? ॥१॥

ने गुण बिन पुजे न लोक में, श्वडकुलियों की धर्पाति,
 कौन भजे वसुदेव को, वासुदेव की ५ मोति ? ॥२॥
 'मै मै' 'तू तू' ने किया, आपस में मन भेद ।
 'हम' का सदा प्रयोग कर, कभी न उपजे खेद ॥३॥
 (नारायणप्रसाद बेताब)

पराधीनता दुख महा, सुख जग में स्वाधीन ।

सुखी रहत शुक बन विषै, कनक-पौजरे दीन ॥

(दृष्टांत तरंगिणी)

१ दामिनि दमकि रही घन माही, खलकी प्रीति यथा २ थिर नाहीं १
 बूँद ३ अघात सहै गिरि कैसे, खल के वचन सत सह जैसे २
 (तुलसीदास)

शमा खडू लीन्हे रहे, खल को कहा बसाय ।

४ अगिन परो तृन रहित थल, ५ आपहि ते ६ बुझ जाय ॥

(श्री लाल)

सबहि भूमि गोपाल की जामें अटक कहा ।

जाके मन मे अटक है मोई अटक रहा ॥

लोक अनुग्रह सों नृपति, सदा समृद्ध लखाय ।

रजधानी तहि भूप की, फूली फली ७ अघाय ॥

(फुटकर)

१ धारण करीते, २ घट, ३ मोटा कुलीन, ४ पात्तमा, ५ पेंडे

१ वीरगणी, २ थिर, ३ प्रहार, ४ शक्ती वात, ५ अग्नि, ६ पोते, ६ होणवाध गाय, ७ धराय, [हाक बुझा डे

१ सों-से=थी जुना पथनी भाषाना प्रत्ययो वगैरेना नियमो थो-

भारत तनु

भारत तनु में हैं विविध प्रन्त निवासी अग ।
 पजाबी सिंधी सुजन महाराष्ट्र तैलंग ॥
 महाराष्ट्र तैलंग वग देशीय बिहारी ।
 हिंदुस्तानी मध्य हिंद जन वृन्द बरारी ॥
 गुजराती उत्कली आदि देशी सेवारत ।
 सभी लोग है अग बना है जिनसे भारत ॥
 (देवीमसाद पूर्ण)

भारत लक्ष्मी

* अथ भुवन मनोमोहिनी !

अथि निर्मल-सूर्य-करोजवल-धम्नि ।

नील सिंधु जल-धने

अबर चुनि

जनक जननी जननि
 ण तल, अनिल विकम्पित श्या

वल शुभ्र-तुषार किन्ति

प्रथम ७

प्रथम

गगने, प्रथम

भवने

चिर कल-

जान्हवी. यमुना-न

---

* कवीन्द्र रवीन्द्रनी
 गुजराती साथे केटलीबधी
 सहोदरत्व

भारत आस्ती

[१]

जय भारत, जय भारत
जय मम प्राण-पते
जय ससार-शिरोमणि,
करुणाऽऽगार-मते

[३]

भाल - विशाल-चमत्कृत
सित हिम-गिरि राजे
परमत बाल नभाकर
मेम-प्रभा आजै

५]

पेख,

[२]

जय जय तीस-कोटि-जन-
प्रतिपालन-कर्ता
अगनित कोटि चराऽचर-
भर्ता, दुख-ह

[४]

ऋषि-मुनि-पुण्य-तपोनिधि
तेज-पुञ्ज-धारी
सब विधि अधम-अविद्या-
भव-भ्रम-तम-हारी

।

विल

गरिनि

७११२

[८]

जल, सु-व्योम, सु-वारिद
सु-विमल-जल सरिता
पवन, अचनि मनोहर,
बल-वैभव-भरिता

[९]

जय जय विश्व-विदावर
जय विश्रुत-नामी
जय जय धर्म धुरधर
जय श्रुति-पथ-गामी

[११]

हे प्रिय पूज्य परम मम
नमो नमो देवा
बिनवन तीम कोटि जन
ग्रहन करहु सेवा

[१०]

अजित अजेय, अलौकिक,
अतुलित-बल-धामा
पूरन-प्रेम-पयोनिधि,
शुभ-गुन-गन-ग्रामा

[१२]

श्री-भारत शुचि-आरति
जग-मंगल-करनी
मंजुल मधुर पद ध्वनि
शुभ-जन-मत-हरनी

[१३]

पुनि पुनि प्रेम-ममग्विह,
जो कोई गावै
सुलभ, स्वदेश-सहायक,
शुभ मति गति पावै

(श्रीधर पाठक)

इति

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૧૦	અ	અ	૨૦	૨૦	તમા	તમી
૩	૧૩	ર +	ર+૭	૨૨	૯	જવ હી	તવ હી
૪	૩	‘ ’	“ ”	,,	ટિપ્પ૦	અમા	અમી
૫	૧૪	સ	સ હ	૨૬	૩	દહ	દહી
૮	૩	અગ્રજી	અગ્રેજી	,,	,,	દહી	દહી
,,	૧૩	ચઢાઈ	ચઢાઈ	૩૦	૧૯	કા =	કો =
૯	૧	‘ક’	‘ક’	૩૫	૬	જિન્હ	જિન્હો
,,	૮	એ	પ	,,	૮	કિન્હીમે	કિસી મે
,,	૧૪	ઋ	ઋ	,,	૧૬	ઉસ કો	ઉસકા
૧૦	ટિપ્પ	‘અ’ ‘અ’	‘અ’ ‘અ’	૪૫	૬	આનામ	આનામ
૧૧	૬	યાજના	યોજના	,,	૧૦	પરમન	પરમણ
,,	૭	તાર	તીર	,,	૧૪	અતર	અતર
,,	૧૨	આ —	ઓ —	૪૬	૫	સવા	સુના
૧૨	૧૨	મૂર્ચ્છિત	મૂર્ચ્છિત	,,	૧૨	કરરો	કરો
,,	૧૭	પ્રચ્છન	પ્રચ્છન	૫૭	૧૬	ડગાનો	ડગાની
૧૮	૭	આહુત	આહુત	૬૦	૭	હોતી	હોતી
૧૯	૫	ફઝમ	કઝમ	૩૯	૧૮	લહુ	લહુ

૧. પુના દાખલા માટે જુઓ પૃષ્ઠ ૬૧ નું ૧૮મું વાક્ય, ‘લાવસાની’ નો તરજુમો ‘લાના’ ‘લાની’ બન્ને થાય જેમ — “મારે રોટની ખાવાની હ=મુમે રોટી खाना (खानी) है” —વિશેષગોની જાતિ જે લે, ઢેકાણે વદ લેવી, વસ્તુનામ કોઈ ઢેકાણે बहुवचनમાં પણ અપાઈ શકે.

